

YARGI BAĞIMSIZLIĞINI GÜÇLENDİRİCİ BİR MEKANİZMA OLARAK YARGISAL HESAP VEREBİLİRLİK VE TÜRK YARGI SİSTEMİ

Serdar GÜLENER*

ÖZET

Hesap verebilirlik olgusu halk adına yetki ve kaynak kullanan kamu görevlilerinin, eylem ve işlemlerinin hesabını verebilmelerini ifade etmektedir. Bunu gerçekleştirmesi gereken organlardan biri de yargıdır. Ancak yargı, diğer devlet organlarından farklı biçimde bağımsız olarak işlevini yerine getirmek durumundadır. Bu da hiçbir kurum, kişi, organ ve makamın etkisi altında kalmamasını gerektirmektedir. Yargının sahip olduğu bu özel konum, onun hesap verebilirliğinin de farklı biçimlerde tezahür etmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede yargının hesap verebilirliğini sağlamayı hedefleyen çeşitli hesap verebilirlik türleri söz konusudur. Bu çalışmada yargısal hesap verebilirliğin bu türlerinden hareketle Türk yargı sistemi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hesap verebilirlik, yargı bağımsızlığı, yargısal hesap verebilirlik, yargının hesap verebilirliği, yargının denetimi.

JUDICIAL ACCOUNTABILITY AS A STRENGTHENING MECHANISM OF JUDICIAL INDEPENDENCE AND TURKISH JUDICIAL SYSTEM

ABSTRACT

The concept of accountability expresses that public servants who use resources and authority in the name of public should give an account for their actions and operations. One of the units which should put accountability into practice is judiciary. However, judiciary is to function independently and differently from other units of the state. This kind of situation necessitates that judiciary must not be under effect of any other institution, person, unit and position. The special condition of judiciary also necessitates that accountability of judiciary is to appear distinctly. In this framework, there are types of accountability that aims at accountability of judiciary. In this work, Turkish Judiciary System will be analyzed with the help of accountability types.

Key Words: Accountability, judicial independence, judicial accountability, accountability of judiciary, control on judiciary.

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, sgulener@sakarya.edu.tr.

GİRİŞ

Demokrasilerde temsilciler, halktan aldıkları yetki ve sorumlulukları halk adına kullanırken, bunun hesabını vermekle yükümlü kılınmaktadır. İlk bakışta bu durumun yalnızca yasa yapma (yasama) ve yasaları uygulama (yürütme) görevi ile sınırlı olduğu izlenimi doğmaktadır. Yani egemenlik kullanımının üçüncü boyutu olan yargı yetkisinin kullanımının bu kapsam dışında olduğu düşünülebilir. En nihayetinde yargı yetkisini kullanan organların “bağımsız” niteliği bu yaklaşımı güçlendirmektedir. Ancak günümüzde gerek yargının yasama ve yürütme karşısında sergilediği aktivist tutum gerekse demokratik bir kamu yönetimi sistemi kurulması yönünde gerçekleştirilen reformlar yargı kuvvetinin de hesap verebilir bir niteliğe kavuşturulması yönündeki talepleri gündeme taşımaktadır.

Bahsi geçen bu tartışmaların son dönemde şiddetini arttırdığı ülkelerin başında ise Türkiye gelmektedir. 2000’li yılların başından itibaren kamu yönetiminin şeffaflaşması ve hesap verebilir bir hale getirilmesinde önemli hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin istisnai bir alanını yargı sistemi oluşturmaktadır.

Bu çalışma kamu yönetimi ile hukuk disiplininin kesiştiği bir alanda bugüne kadar üzerinde yeterince durulmamış olan bu istisnai alanı incelemeyi amaçlamaktadır. Bugün gerek yargı bağımsızlığı¹, gerekse kamu yönetiminde hesap verebilirlik² konusunda oldukça ciddi bir akademik birikimden söz

¹ Fendoğlu, Hasan Tahsin, **Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2010; Demirkol, Ferman, **Yargı Bağımsızlığı**, Kazancı Kitap, İstanbul 1991; Özkorkut, Nevin Ünal, “Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı’da ve Günümüz Türkiye’sinde Yargıya Genel Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 57, No. 1, Ankara 2008, s. 225-242; Kırmaz, Birol, **Avrupa Birliği Sürecinde Hakimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.

² Acar, Muhittin, “Bağımsız Düzenleyici Kurullar ve Türkiye Örneği”, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: 2002-12/349, İstanbul 2002; Samsun, Nihal, “Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim”, **İyi Yönetişimin Temel Unsurları**, T.C Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ayrıntı Basımevi, Ankara 2003, s. 18-33; Kesim, Erdoğan, “Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik (Hesap Verme Sorumluluğu)”, **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Sakarya Üniversitesi, Adapazarı 2005, s. 269-281; Aktan, Coşkun Can ve diğerleri, “Kamu Maliyesinde Hesap Verme Sorumluluğu ve Mali Saydamlık”, **Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar**, Ed. Coşkun Can Aktan ve diğerleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006; Ateş, Hamza, “Yeni Kamu İşletmeciliği Bağlamında Hesap Verebilirlik”, **Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar**, Ed. Bekir Parlak, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 179-223; Balcı, Asım, “Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik Anlayışı”, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Ed. Asım Balcı ve diğerleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003, s. 115-133; Biricikoğlu, Hale ve Serdar GüleNER,

edilebilir. Ancak bu iki olgunun kesiştiği önemli bir alan olan yargısal hesap verebilirliğe dair yapılan çalışmaların sayısı oldukça az gözükmektedir³. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikle yargı bağımsızlığı tanımlanarak, hesap verebilirlik kavramı ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Daha sonra hesap verebilirliğin türleri ele alınarak, Türk yargı sistemi içindeki hesap verebilirlik mekanizmaları incelenecektir.

I. Kamu Yönetiminde “Hesap Verebilirlik” Olgusu

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren devletin niteliğinde meydana gelen gelişmeler devleti, sosyal ve ekonomik hayatın önemli aktörlerinden biri haline getirmiştir. Bu dönemde devlet, eğitimden sağlığa, konut yapımından, sosyal güvenliğe ve ulaşımına kadar birçok alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu ise beraberinde devletin büyümesi ve görevlerinin farklılaşmasını sağlamıştır.⁴ Devletin nitelik ve nicelik olarak büyümesinin sonucu, kamu yönetiminin yerine getirdiği hizmet ve faaliyetlerin etkinliğinin, verimliliğinin ve ekonomikliğinin azalması olmuştur. Bu durum, devletin kamuoyu nezdinde güven kaybetmesinin de temel nedenlerinden biridir. Bu çerçevede, 1980’li yıllardan itibaren özellikle gelişmiş ülkelerin kamu yönetimi yapılarında yaşanan güven kaybının yeniden tesis edilmesi yönünde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kamu sektörünün faaliyet sahasındaki genişleme, faaliyetlerindeki artış ve hizmet sunum yöntemindeki geleneksel usuller, bu güven kaybının ana nedenleri olarak görülmüştür.⁵

Kamu yönetimlerinin halk nezdinde yaşamakta olduğu güven krizinin bir yansıması olarak düşünülebilecek olan bu yeni arayışların temel hedeflerinden biri halkın; özelde kamu yönetimine, genelde ise devlete karşı güvenini yeniden inşa etmektir. Bunu sağlamak için ise kullandığı yetki ve kaynakların hesabını vermesi ve şeffaf bir biçimde hareket etmesi amaçlanmaktadır. Dola-

“Hesap Verebilirlik Anlayışındaki Değişim ve Türk Kamu Yönetimi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 459, Haziran, Ankara 2008, s. 203-224; Kesik, Ahmet ve Gamze Kırıl, “Yeni Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik”, **Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Geleceği**, 2. Baskı, Ed. Nihat Falay ve diğerleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 153-171.

³ İnceoğlu, Sibel, “Karşılaştırmalı Hukuk Yaklaşımıyla Yargıca Yönelik Disiplin Süreçlerinin Yargı Bağımsızlığına Etkisi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 72, Ankara 2007, s. 55-74; İnceoğlu, Sibel **Yargı Bağımsızlığı ve Yargıcın Davranış İlkeleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2008.

⁴ Antonio Bar Cendon, “Accountability and Public Administration: Concepts, Dimensions, Developments”, 2004, s. 22-23, “[http://unpan1.un.org/...](http://unpan1.un.org/) (18.11.2006).

⁵ Hughes, Owen E. **Public Management and Administration An Introduction**, Third Edition, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 9.

yısıyla hesap verebilirlik bunu gerçekleştirmekte kullanılan önemli araçlardan biridir.

Hesap verebilirliğin dar ve geniş olmak üzere iki tanımı söz konusudur. Dar anlamıyla hesap verebilirlik, hukuksal düzenlemeleri, bürokratik prosedürleri ve hiyerarşik bir raporlama sistemini ifade ederken, geniş anlamda hesap verebilirlik ise “kamusal iyi” yi temel alarak, vatandaşların, kamu hizmetlerinden yararlananların ve diğer muhatapların beklentilerini ifade etmektedir.⁶ Hesap verebilirliği ikinci anlamıyla değerlendirmek, onun aynı zamanda bir metot (mekanizma) biçiminde ele alınmasını gerektirmektedir.⁷ Halkın bilgilendirilmesi ve devlet gücünün denetlenmesinin bir yöntemi olan hesap verebilirlik⁸, etkin, verimli ve ekonomik bir yönetimi gerçekleştirmede kullanılan bir metot olmaktadır. Bu metot, hareketlerinin, kusurlarının, politikalarının ve harcamalarının hesabını vermeye yanaşmayan bir demokratik yönetimi kâğıt üzerindeki bir prosedürden ibaret olmaktan çıkarmaktadır.⁹

Hesap verebilirlik aynı zamanda sosyal bir ilişkiyi de ifade etmektedir. Bu ilişkinin tarafları *hesap veren* (aktör) ile kendisine *hesap verildir* (forum). Hesap veren, resmi görevliler, kamu görevlileri gibi bireysel bir aktör olabileceği gibi, kamu kurumu, kamu kuruluşları gibi örgütsel bir aktör de olabilir. Forum ise amir, bakan veya gazeteci gibi özel bir kişi veya bir kamu idaresi, parlamento, mahkeme ve denetim kurulu gibi bir organizasyon da olabilir.¹⁰

Bir sosyal ilişki biçimi olarak hesap verebilirliğin yargı organındaki yansımalarını ortaya koyabilmek için öncelikle yargı bağımsızlığı ilkesinin sınırlarının net bir biçimde çizilmesi gerekmektedir.

II. Çeşitli Boyutlarıyla Yargı Bağımsızlığı

Yargı bağımsızlığı çok farklı biçimlerde tanımlanabilir. Ancak bu tanımların hepsinde ortak olan unsur, bağımsızlığın kime (ya da neye) karşı

⁶ Callahan, Kate, **Elements of the Effective Governance: Measurement, Accountability and Participation**, CRC Press, 2007, s. 112.

⁷ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde hesap verebilirlik geniş anlamıyla ele alınacaktır.

⁸ Mulgan, Richard, **Holding Power to Account: Accountability in Modern Democracy**, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 1.

⁹ Bovens, Mark, “Public Accountability”, **Handbook of Public Administration**, Ed. B. Guy and Jon Pierre, Sage Publications, London 2003, s. 182.

¹⁰ Bovens, Mark, “Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework”, **European Law Journal**, Vol. 13, Issue 4, 2007, s. 450.

olacağı sorusuna cevap arıyor olmalarıdır. Bu soruya verilecek cevap ise yargı bağımsızlığının iki farklı düzlem içinde değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bunlardan ilki negatif yargısal bağımsızlık olarak da ifade edilen¹¹ ve yargı bağımsızlığını, yasama ve yürütme organlarının ne yapmaması gerektiği üzerinden hareket ederek ele alan yaklaşımdır.¹²

Yargı bağımsızlığı negatif anlamıyla tanımlanırken kuvvetler ayrılığı ilkesi yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Devlet iktidarının sınırlandırılmasında kullanılan temel araçlardan olan kuvvetler ayrılığına göre devlet, yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç ana kuvvet tarafından yönetilir. Yasama, yasaların yapılmasını, yürütme yasama organı tarafından yapılmış yasaların uygulanmasını, yargı ise yasaların uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların çözülmesini sağlar. Bu üç organ arasında gerek organik gerek personel gerekse fonksiyonel anlamda bir ayrılığın varlığı söz konusudur. Her bir kuvvet birbirini denetlemek suretiyle, gücün tek bir kuvvetin elinde toplanmasını engeller.¹³

Ancak yargı kuvvetinin diğer iki kuvvet karşısındaki konumunun ne olması gerektiği yönünde literatürde önemli tartışmalar mevcuttur. Kimi düşünürler yargının üçüncü bir kuvvet olmadığını savunmakta ve devletin yalnızca “karar vermek” ve “kararları uygulamak” olmak üzere iki temel işlevi yerine getiren kuvvetten oluştuğunu ileri sürmektedir. Buna göre yargının yerine getirdiği işlev de aslında bir uyuşmazlık dolayısıyla kanunun uygulanmasından farklı değildir. Bu nedenle yargı fonksiyonunu yürütme kuvveti içinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.¹⁴ Buna karşılık yargıyı üçüncü bir kuvvet olarak gören diğer görüşün sahipleri ise yargının uyuşmazlıkları çözdüğünü, bunun yürütmenin kararları uygulamak görevi ile aynı olamayacağını dile getirmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kuvvetler ayrılığı ilkesinin, yargıyı yasama ve yürütmenin dışında çekişmesiz bir ortamda hukukun

¹¹ Bkz. Karlan, Pamela S., “Two Concepts Of Judicial Independence”, **Judicial Independence and Accountability Symposium**, University of Southern California Law School, 20-21 November, 1998, s. 2 (<http://www.usc.edu/...> (Erişim Tarihi: 24.11.2010)).

¹² Zagel, James ve Adam Winkler, “The Independence of Judges”, **Mercer Law Review**, Vol. 46, 1995, s. 798.

¹³ Vile, M. J. C. **Constitutionalism and the Separation of Powers**, Second Edition, Liberty Fund, Indianapolis 1998, s. 18-19.

¹⁴ Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara-2010, s. 376; Demirkol, a.g.e., s. 12-15; Fendoğlu a.g.e., s. 97-98.

ne olduğunu söyleme yetkisine kavuştuğu söylenebilir.¹⁵ Yargının bu yetkiyi kullanmasının ön şartı ise bağımsız bir biçimde hareket edebilmesidir. Ancak kuvvetler ayrılığı ilkesinin teorik olarak yargı bağımsızlığına kaynaklık ediyor olması, belirli mekanizmalarla desteklenmediği takdirde pratik düzeyde bir anlam ifade etmemektedir. Kağıt üzerinde yasama ve yürütmeden ayrı bir kuvvet olduğu halde, onların denetiminde olan bir yargı organının bağımsız olduğu söylenemez.¹⁶ Onun, yasama ve yürütme karşısında güvence altına alacak mekanizmalarla donatılması gerekir.

Bunlara karşılık kuvvetler ayrılığı ile yargı bağımsızlığının birbirini tamamlayan kavramlar olmadığını savunan görüş, bunu iki temel nedene dayanarak açıklamaktadır.¹⁷ Birincisi İngiliz örneğinden görüleceği üzere yüksek mahkeme parlamentonun bir aktörü olarak görev yapmaktadır ve kurumsal bir ayrılık söz konusu olmamasına rağmen İngiliz yargıçlarının bağımsız hareket etmediklerini söylemek oldukça güçtür. İkinci olarak ise, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile yargı bağımsızlığı yerine getirdikleri işlev itibarıyla birbirlerinden farklıdır. Kuvvetler ayrılığı siyasal iktidarı sınırlama görevi görürken, yargı bağımsızlığı ise gerek kişilerin kendi aralarındaki gerekse devlet ile kişiler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek gibi bir işleve sahiptir.

Kime karşı bağımsızlık sorusunun ikinci boyutunu mahkemelerin *davacılara* karşı olan bağımsızlığı oluşturmaktadır. Buna göre, davacının adı ve kimliğinden mahkemenin etkilenmemesi esastır. Mahkeme önceden belirlenmiş kurallara göre kararını vermelidir.¹⁸

Mahkemelerin *kamuoyuna karşı da bağımsız* olması gerektiği düşüncesi kime karşı bağımsızlık sorusunun bir diğer boyutunu meydana getirmektedir. Burada kamuoyundan kastedilen şey, çoğunluğu ifade etmektedir. Bu görüşü savunanlara göre ilgili davaya ilişkin kamuoyundaki baskın görüş her ne olursa olsun yargıçlar, çoğunluğun görüşünden bağımsız biçimde önlerindeki davanın gerektirdiği karara ulaşmalıdır.¹⁹

¹⁵ Kutlu, Mustafa, **Kuvvetler Ayrılığı Temelleri-Gelişimi Hukuk Devletinin Kökenleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001, s. 157.

¹⁶ Demirkol, a.g.e., s. 16.

¹⁷ Kornhauser, Lewis A., "Is Judicial Independence Useful Concept?", **Judicial Independence at the Crossroads: An Interdisciplinary Approach**, Ed. Stephen B. Burbank, Barry Friedman, Sage Publication, California 2002, s. 47.

¹⁸ Cross, Frank, "Judicial Independence", **The Oxford Handbook of Law and Politics**, Ed. Whittington, Keith E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia, Oxford University Press, 2008, s. 559-560.

¹⁹ Cross, a.g.e., s. 559-560.

Yargı bağımsızlığının dışarıdan gelen sınırlandırmalar ve potansiyel tehditler esas alınarak yapılan negatif tanımının yanı sıra, onun hayata geçirilebilmesi için gerekli olan bazı mekanizmaları eksen alan bir diğer tanım *pozitif yargısal bağımsızlık* şeklinde değerlendirilmektedir. Burada yargıçların yargılama faaliyetine içkin olan iyilik, doğruluk, adalet ve hukuk gibi bazı ilkeleri hayata geçirebilmesi ifade edilmektedir.²⁰

Gerek pozitif gerekse negatif yargı bağımsızlığının gerçekleştirilebilmesi, teoriden pratiğe aktarılması, bazı araçların devreye sokulmasını gerektirmektedir. Bu araçların varlık gerekçesi, “yargı bağımsızlığını sağlamaya dönük çözümler”²¹ getirmek ve yargıçların görevlerini yerine getirirken güvenceli bir biçimde hareket edebilmelerini sağlamaktır. Bu noktada, hem uluslararası belgelerde²² hem ülke anayasalarında²³ *hâkimlik teminatı* adı altında çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. “Azledilmeme teminatı”, “emekliye sevk edilememe teminatı”, “aylık ve ödeneklerden yoksun kalmama teminatı”, “idari görevlere atanmama teminatı”, “coğrafi teminat” ve “savcılık sınıfına atanmama teminatı” hâkimlik teminatını oluşturan temel araçlardır.²⁴

Yargının negatif ve pozitif boyutta sahip olduğu bağımsızlık beraberinde yargının eylem ve işlemlerinden dolayı hesap verip vermemesi sorusunu gündeme taşımakta ve bağımsızlık ile hesap verebilirlik arasındaki zıtlık ilişkisinin sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır.

²⁰ Karlan, a.g.e., s. 2.

²¹ Demirkol, a.g.e., s. 119.

²² İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi, Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşmesi, 1990 tarihli Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Kopenhag Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı İlkeleri, Avrupa Konseyi'nin Avrupa Yargıçları Danışma Konseyi'nin 3 no'lu Görüşü ve Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Bölüm 1: Hâkimlerin Bağımsızlığı adlı rapor, bu teminatlara yer verilmiştir (Bu belgeler için bkz. İnceoğlu, **Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Etik İlkeleri**, s. 9-138; Kırmaz, a.g.e., s. 52-66; www.venice.coe.int (Erişim Tarihi: 29.11.2010)).

²³ Bkz. Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) **Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Bölüm 1: Hâkimlerin Bağımsızlığı** Adlı Rapor (www.venice.coe.int (Erişim Tarihi: 29.11.2010)).

²⁴ Gözler, Kemal **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 9. Baskı, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa 2010, s. 408-409. Ayrıca bkz. Demirkol, a.g.e., s. 119-137; Fendoğlu, a.g.e., s. 241-254. Bu araçlar 1982 Anayasası'nın Hakimlik ve savcılık teminatı başlığını taşıyan 139. maddesinde de düzenlenmektedir.

III. Yargısal Hesap Verebilirlik Nedir?

Yargısal hesap verebilirlik kavramı ile yargı bağımsızlığı arasında yaşanmakta olan karşıtlık ilişkisi, yargısal hesap verebilirliğin gündeme gelmesini, ya da gündeme geldiğinde tepki çekmesine yol açan temel neden olarak değerlendirilmelidir. Ancak bir devlet erki olan yargı da diğer devlet organlarında olduğu gibi çeşitli kamu kaynaklarını kullanmakta ve kamusal sorumluluklar üstlenmektedir. Bu nedenle gerçekleştirdiği eylem ve işlemlerden dolayı hesap verilebilir kılınması doğal karşılanmalıdır. Bu çerçevede yargının hesap verebilir kılınması yönündeki çabaların dayanağını oluşturan nedenler şu şekilde sayılabilir:²⁵

- Yargının kendi kendini denetlemesi mevcut durumun devam etmesine hizmet etmekte, bu ise yargının hesap verebilir bir noktaya getirilmesini zorlaştırmaktadır.

- Dışsal bir kontrolün olmayışı yargının kullandığı kaynaklardan dolayı hesap verebilirliğini zayıflatmakta, suiistimallerin önünü açmaktadır.

- Yargıçların hukuku yorumlamak ve uygulamak gibi yetkilere sahip olması ve bunun hukuksal çerçevesini, kamuoyundan ve devletin diğer organlarından bağımsız bir biçimde çizebilmeleri onları ayrıcalıklı bir konuma sokmakta ve hesap verebilir kılınmalarını zorlaştırmaktadır.

- Yargının standartlarını belirleyen kurumsal mekanizmalar uygun olmayan yargısal davranışlara neden olabilmektedir.

Yargısal hesap verebilirlik, ortaya çıkabilecek bu tür sorunların önüne geçerek, yargının performansını arttırmak noktasında önemli bir araç haline almaktadır. Bu çalışmada da ele alınacağı üzere, bugün yargının hesap verebilirliği, yargıya hâkim olan değerleri dikkate almak suretiyle, onun bağımsızlığını engellemeden, aksine onu daha da kaliteli hale getirmek için, idari performansının artırılmasında kullanılabilecek bir yöntemi ifade etmektedir.²⁶ Bu yönüyle yargısal hesap verebilirlik, yargıçları, tarafsız iç ve dış kontrol uygulamalarına tabi kılarak, yargının işlemlerinin hesap verebilir kılınması-

²⁵ Hammergren, Linn, "Judicial Independence and Judicial Accountability: The Shifting Balance in Reform Goals", in **Guidance for Promoting Judicial Independence and Impartiality**, Office of Democracy and Governance, Washington 2002, s. 149-150.

²⁶ Contini, Francesco ve Richard Mohr, "Reconciling Independence and Accountability in Judicial Systems", **Utrecht Law Review**, Vol. 3, Issue 2, (December 2007), s. 28.

nı hedeflemektedir.²⁷ Yargıçların bağımsızlıklarını ortadan kaldırmak gibi bir amacı gütmekten ziyade tamamen yargının işlevsel kalitesi ile ilgilenmektedir.

Yargısal işlev, doğrudan bireysel özgürlükler üzerinde etkide bulunma kapasitesine sahiptir. Bu işlevin hatalı işlemesi aynı zamanda özgürlüklerin ciddi zararlar görmesine neden olacağı için yargı, görevini yerine getirirken titizlikle hareket etmeli, ortaya çıkan sonuçların hesabını verebilmelidir. Zaman zaman yargı bağımsızlığı zırhı ile perdelenmek istenen sorunların tespit edilmesi bu şekilde kolaylaşacak ve yargıya olan güven artarak, yargı bağımsızlığının kuvvetlenmesine katkı sağlanacaktır.

Aslında yargının hesap verebilir bir niteliği olduğu genel kabul gören bir yaklaşımdır. Buna göre, örneğin mahkemelerin aldıkları kararların gerekçeli olarak açıklanması, kararların üst derece mahkemeleri tarafından temyiz edilebilmesi, mahkemelerin açık yargılama usulünü benimsemiş olmaları, yine mahkeme kararlarının kamuoyu tarafından tartışılabilmesi bu görüşün temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Bu görüşe karşı çıkanlar ise, yargısal hesap verebilirliğin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan demokrasiler için gerekli bir unsur olduğunu belirtmektedir. Buna göre yargı bağımsızlığı bir amaç değil, aksine *yargıcın bağımsızlığını* sağlamak için kullanılan bir araçtır.²⁸ Dolayısıyla oluşturulacak olan hesap verebilirlik mekanizmasının da yargıcın tarafsızlığı ile hesap verebilirlik arasındaki dengeyi çok iyi bir biçimde kurması gerekmektedir.

Yargının bağımsızlığı ile yargısal hesap verebilirlik arasındaki ilişkinin ayırt edici özelliklerinden bir diğeri ise her ikisinin de gerçekleştirdiği işlevin zamanlamasına ilişkindir. Yargı bağımsızlığı, öncelikle yargısal faaliyete odaklanan bir davranışı ifade eder. Yargısal faaliyetin dışsal organlarca şekillendirilememesini ifade eden yargı bağımsızlığına karşılık yargısal hesap verebilirlik ise, yargının hem idari hem de işlevsel anlamda faaliyetlerine ve çıktıklarına ilişkin dıştan gelen talep doğrultusunda açıklama yapabilmesini gerektirir.²⁹

²⁷ “Independence, Transparency and Accountability in the Judiciary of Ethiopia”, National Judicial Institute For the Canadian International Development Agency, (October 2008), s. 10 (<http://www.abbaymedia.com/pdf...> (29.11.2010)).

²⁸ Contini ve Mohr, a.g.e., s. 28.

²⁹ Hammergren, a.g.e., s. 150.

Günümüzde yargı düzenlerinin hesap verebilir kılınmasını besleyen birçok faktör bulunmakla beraber başlıcaları şunlardır³⁰:

- Yargının tarafsızlığının yargının rolünü sınırlandıran bir faktör olduğu miti artık iflas etmiştir. Oysa yargı tarafsızlığının teorik olarak bile mümkün olmadığı sistemlerde dahi yargı, hukukun ne olduğunun açıklanmasında ve uygulanmasında önemli bir role sahiptir.

- Yargı kararları ve bu kararların vatandaşların yaşantıları üzerindeki etkisi önemini gittikçe arttırmaktadır. Bununla birlikte, artan sayıdaki sosyal çatışmanın çözülmesi noktasında hükümetlerin rolünün azalmasına karşılık, yargının bunları çözeceğine olan inanç artmaktadır.

- Mahkemeler, anayasal demokrasinin ortaya çıkışıyla birlikte devlet organlarının kendi aralarındaki ve vatandaşlar ile olan anlaşmazlıklarında karar verici hale gelmiştir.

- Halkın devlet otoritesine karşı davranışlarında meydana gelen değişiklikten yargı organları da etkilenmektedir. Artık nasıl ki yasama ve yürütme organlarının keyfi kararlar vermesi söz konusu olamazsa, yargının da kararlarının bu şekilde olması kabul edilemez.

Yargı sistemi açısından hesap verebilirliğin bir mekanizma olarak tanımlanabilmesinin yolu, öncelikli olarak bu mekanizmanın taraflarının net bir biçimde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Buna göre hesap *veren kim? kime hesap verilmeli? ve niçin hesap verilmeli?* sorularına verilecek olan cevaplar bu mekanizmanın açıklanabilmesini kolaylaştıracaktır. Bu noktada Bovens'ın kavramsallaştırmasından yola çıkıldığında, hesap veren; “aktör”, kendisine hesap verilen ise “forum” şeklinde nitelendirilebilir. Aktör ile forum arasındaki ilişki aynı zamanda hesap verebilirlik mekanizmasının da türünü belirlemektedir. Bu çerçevede temel unsurları aşağıdaki tabloda da gösterilen “hukuki ve yargısal hesap verebilirlik”, “idari hesap verebilirlik” ve “demokratik hesap verebilirlik” olmak üzere üç hesap verebilirlik türü üzerinde durulacaktır.

³⁰ Hammergren, a.g.e, s. 152.

Yargısal Hesap Verebilirlik Türleri

Değişken	Hesap Verebilirlik Türleri		
	Hukuki ve yargısal	İdari	Demokratik
<i>Hesap Veren (Aktör)</i>	Yargıç	Bir bütün olarak yargı örgütünün kendisi yada yargı sistemi	Yargıçlar ya da bir kurum olarak yargı
<i>Hesap Verilen (Forum)</i>	Disiplin komisyonları, diğer mahkemeler, amirler	Ofis yöneticileri, bakanlık, yargı konseyleri	Halk-yasama organı, sivil toplum
<i>Ne için?</i>	Bireysel performans	Bireysel ve kurumsal performans.	Bireysel ve kurumsal performans
<i>Değer ve ilke</i>	Hukuksallık	Kaynaklar ile sonuçlar arasındaki ilişki, çıktı, üretkenlik ve etkililik	Temsil ve katılım
<i>Yöntem</i>	Prosedür, disiplin, etik kodlar, medeni ve ceza hukuku açısından hukuksal analizler yapılır	Daha önceden konulmuş olan kriterlere göre ölçüm yapılır	Seçim ve baskı grupları
<i>Sonuçlar</i>	Maaş kesintisi, kıdem kaybı, meslekten men gibi sonuçları olabilir	Törensellik riski var Kaynaklar, mahkemelere görev tanımları ve ücretlere göre dağıtılır	Siyasileşme risk var. Bir kez seçilenin bir daha seçilmeme durumu ortaya çıkabilir. Kamuoyu baskısı oluşabilir
<i>Bağımsızlık ve tarafsızlık ile ilişkisi</i>	Aralarında bir gerilim doğma ihtimali zayıf	Yargıçlar bağımsızlıklarının azalmasından şikâyetçi olabilir	Aralarında gerilim ortaya çıkma ihtimali kuvvetli

Kaynak: Contini ve Mohr, a.g.e., s. 43; Cendon, a.g.e., s. 33.

A. Yargının Hukuki ve Yargısal Hesap Verebilirliği

Kamu görevlileri görevlerinin gerektirdiği hukuk kurallarına uygun davranıp davranmadıklarının sorumluluğundan kaynaklı olarak hesap vermekle yükümlü kılınabilir.³¹ Bu sorumluluğu işletecek olan mahkemeler bir hukuk devletinin olmazsa olmaz koşullarından biri olan idarenin yani kamu yönetiminin hukuka bağlılığını denetleyen organlardır. Bu nedenle hukuksal hesap verebilirliğin iyi işletilebilmesi için detaylı hukuki standartların, kişisel, cezai ve idari kural ve örneklerle belirtilerek önceden bilinebilir olması gerekmektedir.³²

Hukuki ve yargısal hesap verebilirlik yargı organları açısından değerlendirildiğinde, bu organlarını kararlarının doğrudan kalitesinin kontrol edilmesini ifade etmektedir.³³ Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere bu hesap verebilirlik türünde hesap verebilirlik ilişkisinin aktörü yargıcın kendisidir. Kendisine hesap verilen forum ise bir disiplin komisyonu olabileceği gibi bir mahkeme veya amir olabilir. Yargıç, yargılama prosedürlerine ve etik standartlara ilişkin kurallara uyup uymadığı konusunda bir disiplin denetimine tabi kılınmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, adil bir yargılamada zaten mahkemelerin kamuya açık yapılması, kararların aleni olması, temyiz yollarının açık olması gibi bir takım asgari standartların sağlanmış olması gerekir.³⁴ Bu standartların varlığı yargının doğası gereği hesap verebilir biçimde işlemini sağlamaktadır. Ancak bu yapıda Voermans'ın ifadesiyle yargı bağımsızlığını sağlamaktan ziyade yargısal otoriteye meşruiyet kazandırmak için katı bir yargısal hesap verebilirlik biçimi ortaya çıkmaktadır.³⁵ Ancak bu hesap verebilirlik türünde yargı bağımsızlığı ile yargısal hesap verebilirlik arasında

³¹ Bovens "Public Accountability", s. 187.

³² Bovens, "Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework", s. 456.

³³ Contini ve Mohr, a.g.e., s. 31.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Uluslararası Af Örgütü, **Adil Yargılanma Hakkı**, Çev. Fadıl Ahmet Tamer ve Erol Kaplan, İletişim Yayınları, İstanbul-2000.

³⁵ Voermans, yargısal hesap verebilirliği katı (hard) ve yumuşak (soft) olmak üzere iki biçimde ele almaktadır. *Katı hesap verebilirlik*, geleneksel anlamda kullanılan ve yargıçların dolaylı yoldan profesyonel faaliyetlerinden dolayı cevap verebilirliklerini konu edinmektedir. Örneğin, temyiz sistemi, mali kaynakların dağıtılması, eğitim, atama, yükselme, disiplin faaliyetleri vb. mekanizmalar bu hesap verebilirliğin önemli unsurlarıdır. İkinci hesap verebilirlik türü ise yumuşak hesap verebilirliktir. *Yumuşak hesap verebilirlik*, katı hesap verebilirlikten farklı olarak açıklık ve temsil gibi daha doğrudan yöntemlerden oluşan bir hesap verebilirlik türüdür (Bkz. Voermans, Wim, "Judicial Transparency Furthering Public Accountability for New Judiciaries", **Utrecht Law Review**, Vol. 3, Issue 1, (June 2007), s. 148-159.

bir gerilimin ortaya çıkması zayıf bir ihtimaldir. Hukuki ve yargısal hesap verebilirlikte yargıçlar değerlendirmeye tabi kılınmakta, bu değerlendirmenin sonucuna göre uyardan, meslekten çıkarmaya kadar giden ve özel hukuk ya da ceza hukuku kapsamında gerçekleşen bir disiplin süreciyle yüz yüze kalabilmektedir.

1. Disiplin Denetimi (Teftiş Sistemi)

Disiplin denetimi kullandığı yöntem itibariyle hukuki ve yargısal hesap verebilirlik kapsamında değerlendirilmekle birlikte, işleyiş biçimi dikkate alındığında astlık-üstlük ilişkisine dayalı gerçekleştiğinden (dikey) idari hesap verebilirlik kapsamında da ele almak mümkündür. Ancak denetimin sonucu dikkate alındığında hesap verebilirliği doğuran değer bir hiyerarşi ilişkisi değil, hukuksallıktır. Hesap verebilirlik ilişkisinin kaynağı yargısal davranışın ya da eylemin hukuka uygun olup olmamasıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla bu makalede disiplin denetimi hukuki ve yargısal hesap verebilirlik kapsamı içinde incelenmektedir.

1982 Anayasası'nın 159. maddesinin 9. fıkrasında "hâkimlerin ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere uygun) olarak yapıp yapmadıklarını denetleme..." şeklinde ifadesini bulan hukuki ve yargısal hesap verebilirliğin gerçekleştirilmesine ilişkin çeşitli mekanizmalar mevcuttur. Bunlar içinde en önemlisi kuşkusuz Hâkim ve Savcılar Kanunu'nda³⁶ yer alan disiplin hükümleri çerçevesinde gerçekleşendir.³⁷ Kanun'un amacını belirten 1. maddesinin (a) bendinde; Adli ve idari yargı hâkim ve savcılarının niteliklerini, atanmalarını, hak ve ödevlerini, aylık ve ödeneklerini, meslekte ilerlemelerini, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesini, haklarında disiplin kovuşturması açılmasını ve disiplin cezası verilmesini, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri veya kişisel suçlarından dolayı soruşturma yapılmasını ve yargılamalarına karar verilmesini, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik hallerini, meslek içi eğitimlerini ve diğer özlük işlerini, (b) bendinde ise Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri ile diğer mali, sosyal hak ve yardımlarını düzenlediğini belirtmektedir. Bu kapsama giren hakim ve savcılarının

³⁶ Kanun No. 2802, Kanun Tarihi: 24.02.1983, R.G. Tarihi 26.02.1983, R.G. No. 17971.

³⁷ Hakim ve savcılarının disiplin denetimlerini konu alan bir çalışma için bkz. İnceoğlu "Karşılaştırmalı Hukuk Yaklaşımıyla Yargıca Yönelik Disiplin Süreçlerinin Yargı Bağımsızlığına Etkisi", **Türkiye Barolar Birliği** Dergisi, s. 55-74.

hangileri olduğunu ise yine aynı kanunun 3. maddesinin (a) bendinde Adli yargıda: Mahkeme başkan ve üyelerini, hakimleri, Yargıtay tetkik hakimleri ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan hakimleri, İdari yargıda: Mahkeme başkan ve üyelerini, hakimleri, Danıştay tetkik hakimleri ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan hakimleri, (b) bendinde, savcılar, (Değişik alt bent: 12/02/1989 - KHK-360/1 md.; Değiştirilerek Kabul: 24/01/1990 - 3611/1 md.) Adli yargıda: İl ve ilçe Cumhuriyet başsavcılarını, Cumhuriyet başsavcı vekillerini, Cumhuriyet savcılarını, Yargıtay Cumhuriyet savcıları ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan savcıları, İdari yargıda: Danıştay savcıları ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan savcıları şeklinde ifade edilmektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, ilk derece mahkemelerinde görev yapan yargıç ve savcılarla üst derece mahkemelerinin üyelerinin hesap verebilirlik noktasındaki farklılıklarıdır. Nitekim Kanunun 2. maddesi bu kanunun, adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile idari yargı hâkim ve savcıları hakkında uygulanacağını hükme bağlamaktadır. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay Başkan ve üyeleri sadece aylık ve ödenekleri ile diğer mali, sosyal hak ve yardımları bakımından bu kanunun hükümlerine tabi kılınmışlardır.

Kanun'un altıncı kısmında düzenlenen disiplin cezaları, hukuki ve yargısal hesap verebilirliğin çerçevesini çizmektedir. Kanun'un 62. maddesine göre, hâkim ve savcılara; sıfat ve görevleri gereklerine uymayan hal ve hareketlerinin tespit edilmesi üzerine durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre sırasıyla uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesinin durdurulması, derece ilerlemesinin durdurulması, yer değiştirme, meslekten çıkarma cezalarına çarptırılabilir.

Hâkim ve Savcılar Kanunu'nun 63. maddesi, görevde daha dikkatli olunması gerektiğinin yazılı olarak bildirilmesini esas alan "uyarma"³⁸ cezasını, 64. maddesi, "aylıktan kesme"³⁹ cezasını, 65. maddesi, belli bir eylem

³⁸ Uyarma cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: Görevde kayıtsızlık ve düzensizlik, meslektaşlarına, emrindeki personele, görevi nedeniyle muhatap olduğu kişilere veya iş sahiplerine karşı kırıcı davranmak, mazeretsiz olarak göreve geç gelmek ve görevden erken ayrılmak, kanun, tüzük, yönetmelik karar ve talimatlarda açık olarak belirtilen konularda, işi uzatacak şekilde davranışlarda bulunmak, yazı ve tekitleri zamanında cevaplandırmamak, nitelik ve ağırlıkları itibarıyla yukarıda belirtilen benzeri eylemlerde bulunmak.

³⁹ Aylıktan kesme cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: İzinsiz veya babul edilir mazereti olmaksızın göreve (1 veya 2 gün) gelmeyenlerin aylıklarından her gün için

veya davranışın kusurlu sayıldığıнын yazı ile bildirilmesini ifade eden “kına-
ma” cezasını⁴⁰, 66. maddede düzenlenen ilgilinin bulunduğu kademedede, iler-
lemesinin bir yıl süre ile durdurulmasını ifade eden “kademe ilerlemesinin
durdurulması” cezasını⁴¹, 67. madde, ilgilinin bir üst dereceye yükselmesinin
iki yıl süre ile durdurulması olan “derece yükselmesinin durdurulması” ceza-
sını⁴², 68. madde bulunan bölgenin en az bir derece altındaki bir bölgeye o
bölgedeki asgari hizmet süresi kadar kalmak üzere atanmak suretiyle görev
yerinin değiştirilmesini ifade eden, “yer değiştirme”⁴³ cezasını ve 69. madde
ise, bir daha mesleğe alınmamak üzere göreve son verilmesi olan “meslekten
çıkarma”⁴⁴ cezasını düzenlemektedir.

bir günlüğünün kesilmesidir.

⁴⁰ Kınama cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: Hizmet içinde ve dışında, resmi sıfatının gerektirdiği saygınlık ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak, kılık ve kıyafetinde mesleğin gerektirdiği saygınlığı gözetmemek, devlete ait araç ve gereçleri özel işlerde kullanmak, meslektaşlarına, emrindeki personele, görevi nedeniyle muhatap olduğu kişilere veya iş sahiplerine kötü muamelede bulunmak, eşlerinin, reşit olmayan veya kısıtlanmış çocuklarının kazanç getiren sürekli faaliyetlerini on beş gün içinde Adalet Bakanlığına bildirmemek, Adalet Bakanlığının mevzuat uyarınca verdiği talimatı yerine getirmemek, büro ve kalemlerin denetimini ihmal etmek, görevin işbirliği ve uyum içerisinde yapılmasını engelleyici tutum ve davranışlarda bulunmak, izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın kesintisiz üç gün göreve gelmemek, nitelik ve ağırlıkları itibarıyla yukarıda belirtilen benzeri eylemlerde bulunmak,

⁴¹ Kademe ilerlemesinin durdurulması cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: Mazeretsiz olarak göreve geç gelmeyi veya erken ayrılmayı alışkanlık haline getirmek, ödeme gücünün üstünde borçlanmak suretiyle borçlarını ödeyemez duruma düşmek veya kesinleşmiş borcunu kasden ödemeyerek hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak, belirlenen durum ve sürelerde mal beyanında bulunmamak, izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın kesintisiz 4-9 gün göreve gelmemek, nitelik ve ağırlıkları itibarıyla yukarıda belirtilen benzeri eylemlerde bulunmak.

⁴² Derece yükselmesinin durdurulması cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: izinsiz veya kabul edilir mazereti olmaksızın, bir takvim yılı içinde, toplam on beş gün göreve gelmemek, meslek mensuplarına yasaklanmış veya mesleğin gerekleriyle bağdaşmayan kazanç getirici faaliyetlerde bulunmak.

⁴³ Yer değiştirme cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: Kusurlu veya uygunsuz hareket ve ilişkileriyle mesleğin şeref ve nüfuzunu veya şahsi onur ve saygınlığını yitirmek, yaptıkları işler veya davranışlarıyla görevini doğru ve tarafsız yapamayacağı kanısını uyandırmak, hatır ve gönüle bakarak veya kişisel duygulara kapılarak görev yaptığı kanısını uyandırmak, göreve dokunacak surette ve kendi kusurlarından dolayı meslektaşlarıyla geçimsiz ve dirliksiz olmak, madde tayin ve deliller elde edilmemiş olsa bile, rüşvet aldığı veya irtikapta bulunduğu kanısını uyandırmak, doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemek ve görev sırasında olmasa dahi çıkar sağlamak amacı ile verilen hediyeyi kabul veya iş sahiplerinden borç istemek veya almak.

⁴⁴ Meslekten çıkarma cezası verilecek haller kanunda şu şekilde düzenlenmiştir: 68 inci maddenin (e) bendinde yazılı hallerden dolayı hangi sınıf ve derecede olursa olsun iki defa, diğer hallerden dolayı bir derecede iki veya derece ve sınıf kaydı aranmaksızın üç defa yer

Hâkim ve Savcılar Kanunu kapsamında gerçekleşen hukuki ve yargısal hesap verebilirlik ilişkisinin diğer tarafını Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) oluşturmaktadır.⁴⁵ Aktör-forum ilişkisinde hukuksallık temelinde gerçekleşen bu ilişkide HSYK, Kanun'un kapsamı içindeki hâkim ve savcılarının disiplin denetimini gerçekleştirmektedir. Gerçekleşen bu denetimin sonuçları ise yukarıda bahsedilen cezai yaptırımlardan oluşmaktadır.

Yargı açısından hukuki ve yargısal hesap verebilirliğin bir başka boyutu yüksek yargı organlarının hesap verebilirliğidir. 1982 Anayasası'nda Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) ve Uyuşmazlık Mahkemesi yüksek mahkeme olarak sayılmaktadır. Bu mahkemelerin başkanları ve üyeleri disiplin hükümleri açısından Hâkim ve Savcılar Kanunu'na tabi değildir. Bu noktada 1982 Anayasası ve her birinin kendi kuruluş kanunu ve ya içtüzüğü, bu mahkemelerde uygulanan hesap verebilirlik ilişkisine ışık tutmaktadır.

değiştirme veya derece yükselmesinin durdurulması cezası almış olmak veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, altı aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile 8. maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan biri ile kesin hüküm giymek meslekten çıkarılmayı gerektirir. Ancak, verilen cezanın 8. maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan dolayı verilmemiş olması ve cezanın ertelenmiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50. maddesindeki tedbirlerden birine çevrilmiş veya yüz seksen günden fazla adli para cezası olması halinde meslekten çıkarma cezası yerine, yer değiştirme cezası verilir.

Birinci fıkrada dışında kalan ceza mahkûmiyetlerinin ertelenmiş veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50. maddesindeki ceza veya tedbirlere çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın suçun niteliğine göre 64, 65, 66, 67 veya 68. maddelerde sayılan disiplin cezalarından biri verilir.

Hükümlülüğü gerektiren suç, mesleğin şeref ve onurunu bozan veya mesleğe olan genel saygı ve güveni gideren nitelikte görülürse, Kanunda daha alt derecede bir disiplin cezası öngörülmemiş olmak kaydıyla, cezanın miktarına ve ertelenmiş veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki ceza veya tedbirlerden birine çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, meslekten çıkarma cezası verilir.

Disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmezse ve hükümlülüğü gerektirmese bile mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde de meslekten çıkarma cezası verilir.”

⁴⁵ Anayasa'nın 159. maddesinin 7. fıkrasına göre HSYK'nın hakim ve savcılar üzerinde bir disiplin (hukuki ve yargısal) denetimi gerçekleştirdiği gibi, performans denetimlerini de sağlayacağı belirtilirken, 8. fıkrada hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerince yaptırılacağı hükme bağlanmaktadır.

Yüksek yargının hukuki ve yargısal hesap verebilirliği konusundaki ana hükmü, yüksek yargı organları mensuplarının görevleriyle ilgili suçlardan yargılanabileceğini belirten Anayasanın 148. maddesinin 6. fıkrasında görmek mümkündür. Buna göre Anayasa Mahkemesi⁴⁶, Yargıtay⁴⁷, Danıştay⁴⁸,

⁴⁶ Anayasa Mahkemesi'nin başkan ve üyelerinin hukuki ve yargısal hesap verebilirliklerinin gerçekleştirilmesi konusunda ise, "Anayasa Mahkemesi Kuruluş Kanunu" ve "Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü" hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Kuruluş Kanunu, Mahkeme başkanının ve üyelerinin disiplin süreçlerini görevleriyle ilgili suçlar ve şahsi suçlar olmak iki farklı biçimde değerlendirmektedir.

1982 Anayasası'nın 147/2. Maddesinde Anayasa Mahkemesi üyeliğinin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir durumda kendiliğinden sona ereceğini hükme bağlamaktadır. Bununla birlikte yine Anayasa'nın Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 148/6. maddesine göre, Mahkeme'nin görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yapacağı yargılamanın kapsamına Anayasa Mahkemesi'nin başkan ve üyelerini de dâhil etmektedir. Benzer biçimde bu hüküm Mahkeme'nin kuruluş kanununun 18. Maddesinde de yer almaktadır.

Anayasa Mahkemesi Kuruluş Kanunu'nun 55. maddesi başkan ve üyelerin şahsi ve görevleriyle ilgili suçlara ilişkin bir düzenleme getirmektedir. Buna göre, Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsi suçları için soruşturma açılması Anayasa Mahkemesi'nin kararına bağlanmıştır. Bununla beraber aynı maddede başkan ve üyelerin işlemiş oldukları şahsi suçlarda Yargıtay üyelerinin şahsi suçlarına ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmektedir. Bu soruşturmalara ve yargılamalara ilişkin usuller ise Mahkeme'nin içtüzüğünde düzenlenmektedir (Bkz. Dayandığı Kanun No. 2949, Kanun Tarihi: 10.11.1983). Ayrıca içtüzüğün 32. maddesi gereği Mahkeme başkan ve üyeleri Mahkemeye gelmesi muhtemel güncel konular hakkında sözlü veya yazılı olarak görüşlerini belirtemezler hükmünü içermektedir. İçtüzüğün 26. maddesi Mahkeme raportörlerinin tabi oldukları ceza kavuşturmasını düzenlemektedir. Buna göre, Anayasa Mahkemesi raportörlerinin Mahkeme'nin başkan ve üyelerinden farklı olarak görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsi suçlarından dolayı yapılacak olan ceza soruşturmaları, Mahkeme başkanının bildirmesi üzerine bağlı buldukları kurumlarca, tabi oldukları mevzuat hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilir (Bkz. Dayandığı Kanunun Tarihi: 10.11.1983, No. 2949, R. G Tarihi : 03.12.1986, R.G No. 19300).

⁴⁷ Yargıtay Kanunu'nun Yüksek Disiplin Kurulu'nun görevlerini düzenleyen 19. maddesine göre, "Yargıtay üyeliği vakar ve onuruna dokunan, kişisel haysiyet ve itibarını kıran veya görev icaplarına uymayan davranışlarından dolayı Yargıtay Birinci Başkanı, Birinci Başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili hakkında disiplin kovuşturmasını gerektiren eylem ağırlığına göre "Uyarma" veya "Görevden çekilmeye davet" işlemlerinden birini uygular." Hükümden de anlaşılacağı üzere Yargıtay üyelerine disiplin cezası vermek, Yargıtay Yüksek Disiplin Kurulu'na verilmiştir. Ayrıca disiplin cezası olarak uyarma ve görevden çekilmeye davet olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Aynı kanununun 43. maddesi ise Yüksek Disiplin Kurulu'nun işleyişini hükme bağlamaktadır (Bkz. Kanun No. 2797, R.G. Tarih: 08.02.1982).

⁴⁸ Danıştay Kanunu'nun Yüksek Disiplin Kurulu'nun görevleri düzenleyen 53. madde de, Kanun hükümleri dairesinde Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeler hakkında, disiplin kovuşturması yapılmasına ve disiplin cezası uygulanmasına karar vermek ve bu Kanunla görevli kılındığı diğer işleri görmek şeklinde hükme bağlanmaktadır (Bkz. Kanun No. 2575, R.G Tarihi: 20.01.1982). Yüksek Disiplin Kurulu'nun çalışma şekli ise "Danıştay Memurları Disiplin Kurulu ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği"nde düzenlen-

Askeri Yargıtay⁴⁹, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi⁵⁰ Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu⁵¹ ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılayabileceğini düzenlemektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere hukuki ve yargısal hesap verebilirlik Türk yargı sistemindeki temel hesap verebilirlik mekanizması olarak değerlendirilebilir. Ancak bu mekanizmanın işleyişinde önemli sıkıntıların varlığı dikkat çekicidir. Bunlar içinde en fazla öne çıkan Adalet Bakanı ve müsteşarının Kurul içindeki varlıklarından kaynaklanması muhtemel sorunlardır. Öncelikle bu konuda 2010 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliğinin öncesini ve sonrasını farklı değerlendirmek gerekmektedir. Anayasası'nın 144. maddesinin önceki halinde hâkim ve savcılarının görevlerinin; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgeler) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme, görevlerinden dolayı ve ya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerinin ve hal ve hareketlerinin görevlerinin sıfat ve icaplarına uygun olup olmadığının tespiti ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma açılabilmesi *Adalet Bakanlığı'nın izni* doğrultusunda adalet müfettişlerince gerçekleştirilmekteydi. Böylesi bir durum, hâkim ve savcılarının hukuksal ve yargısal açıdan denetimlerini, Adalet Bakanı gibi siyasi

mektedir (Bkz. R.G No. 24657, R.G Tarihi: 31.01.2002).

⁴⁹ Askeri Yargıtay'ın Kuruluş Kanunu'nun Yüksek Disiplin Kurulu'nun vereceği cezalar başlığını düzenleyen 34. maddesine göre Yüksek Disiplin Kurulu'nun Askeri Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı, daire başkanları ve üyelerinin hâkimlik ve askerlik vekar ve onuruna dokunan, şahsi haysiyet ve itibarını kıran veya görev gereklerine uymayan davranışlarından dolayı haklarında disiplin kovuşturması yapacağını belirtmektedir. Yine aynı madde verilecek olan cezaları "uyarma", "kınama" ve "görevden çekilmeye davet" şeklinde düzenlenmektedir (Bkz. Kanun No. 1600, Kanun Tarihi: 26.07.1972). Kurulun çalışma şekli Askeri Yargıtay İçtüzüğü'nün 44. maddesinde hükme bağlanmaktadır (Bkz. Dayandığı Kanunun Tarihi: 26.7.1972, No: 1600, R.G Tarihi : 29/7/1990, R.G No: 20589).

⁵⁰ AYİM Kanunu'na göre Yüksek Disiplin Kurulu'nun görevleri ve vereceği cezaları düzenleyen 28. maddesine göre, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkanı, Başsavcı, Daire Başkanları ve üyelerinin hâkimlik ve askerlik vekar ve onuruna dokunan, şahsi haysiyet ve itibarını kıran veya görev gereklerine uymayan davranışlarından dolayı haklarında disiplin kovuşturması yapar ve eylemin ağırlığına göre "uyarma", "kınama" ve görevden çekilmeye davet" işlemlerinden birini uygulamaktadır (Bkz. Kanun No. 1602, Kabul Tarihi: 4/7/1972). Kurulun çalışma şekli AYİM İçtüzüğü'nün 11. maddesinde hükme bağlanmaktadır (Bkz. R.G Tarih: 05.12.1984, No. 14251).

⁵¹ HSYK Kanunu'nun 17. maddesi disiplin işlemlerine ilişkin hükmü içermektedir. Buna göre, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Başkanvekili ile asıl ve yedek üyeleri haklarında, disiplin işlemleriyle görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işlenen suçlarından dolayı, özel kanunlarındaki hükümler uygulanır (Bkz. Kanun No. 2461, R.G Tarih: 14.05.1981).

tarafsızlığı olmayan bir makama bağlamaktaydı. Her ne kadar soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olanlardan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle yaptırılabilmesi öngörülse de, Adalet Bakanı'nın soruşturmayı yönlendirebilme imkânına sahip olması hâkimlik ve savcılık teminatı ile bağdaşmayan bir durum olarak ortaya çıkmaktaydı.⁵² 2010 anayasa değişikliğinin ardından 144. maddenin yeni şeklinde, adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan *iç denetçiler*; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise *adalet müfettişlerince* yapılacağı, buna ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmaktadır. Görüldüğü üzere maddenin yeni halinde adalet müfettişleri tarafından yapılacak olan denetime yer verilmekte fakat bunun Adalet Bakanı'nın izni ile gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair herhangi bir düzenleme getirilmemektedir. Anayasa'nın 159. maddesinin 2010 değişikliğinden sonraki yeni halinde bu duruma ilişkin önemli bir düzenleme göze çarpmaktadır. Buna göre HSYK gerçekleştireceği denetimlerde, kendi müfettişlerini⁵³ kullanma imkânına kavuşturulmuştur. Bu durum hâkim ve savcılar üzerinde gerçekleştirilecek olan bir denetimde Adalet Bakanı'nın iznine ihtiyacı olmadığını gösteriyor olsa da, yine 159. maddenin 9. fıkrası gereği Kurulun hukuki ve yargısal hesap verebilirliği işletebilmesinde Kurul Başkanı'nın olurlu ihtiyacı vardır. Yeni değişiklikte de Kurul Başkanı Adalet Bakanı olmaya devam ettiği için pratikte bu hesap verebilirlik mekanizmasının işletilebilmesi yine siyasi bir makam olan Adalet Bakanı'na bağımlılık devam etmektedir.

Bu hesap verebilirlik türü içinde ortaya çıkan bir diğer önemli sıkıntı, HSYK kararlarına karşı yargı yolu işletilip işletilemeyeceği ile ilgilidir. 2010 anayasa değişiklikleri öncesinde HSYK'nın vermiş olduğu kararlara ilişkin herhangi bir biçimde yargısal denetim söz konusu değildi. Bu durum Anayasanın 125. maddesinde belirtilen “idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” hükmünün önemli bir istisnasını oluşturmaktaydı. Hâkim ve savcılarının hesap verebilirlikleri noktasında bu derece önemli bir rol oynayan

⁵² Tanör, Bülent ve Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasası'na Göre Türk Anayasa Hukuku**, 7. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul-2005, s. 435.

⁵³ 2010 anayasa değişikliğinin ardından çıkarılan 18.12.2010 R.G. Tarih ve 6087 sayılı HSYK Kanunu'nda Teftiş Kurulu HSYK'ya bağlanmıştır. Teftiş Kurulu'nun görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14. maddesinde kurul müfettişlerinin görevlerinden biri, “hâkim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek” şeklinde düzenlenmektedir.

bir organın kendisinin hesap verebilir olmaması bu yönüyle oldukça eleştiriye açıktı. 159. maddenin 10. fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile Kurul'un sadece meslekten çıkarma cezasına dair olan kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır. Bu haliyle de hesap verebilirlik konusunda önemli sıkıntılar gözükmele beraber, eski durumla karşılaştırıldığında bu değişikliğin önemli bir adım olduğu kabul edilebilir.

Hukuki ve yargısal hesap verebilirlik mekanizmalarının Türk yargı sistemi içindeki bu sorunları dikkate alındığında etkin bir biçimde işlemek bir tarafa, aksine zaman zaman yargı bağımsızlığını zedeleyici bir görünüm sergilediği söylenebilir.

B. Yargının İdari Hesap Verebilirliği

İdari hesap verebilirlik, iki boyutlu bir hesap verebilirlik türü olarak değerlendirilebilir. Bunlardan astlık-üstlük ilişkisi çerçevesinde gelişen hesap verebilirlik dikey boyutu oluştururken, yatay hesap verebilirlik, bireysel yöneticiler ile tümünden kamu yönetimi örgütü ile ilgilidir. Burada hizmetlerin kullanıcısı olan vatandaşlarla birlikte, denetim organları, denetçiler, müfettişler ve kamu denetçisi benzeri unsurlar da yatay hesap verebilirliğin unsurlarıdır.⁵⁴ Dikey hesap verebilirlikten farklı olarak, bir astlık-üstlük ilişkisinden ziyade, aynı düzeyde yer alan unsurların oluşturmuş olduğu ve dışsal bir mekanizmanın bir araya getirdiği unsurlardan meydana gelen bir süreç içinde gerçekleşmektedir. Kendisine hesap verilecek olan forum, aktörün üstünde değil aksine aktörle aynı düzlemde yer alırken, aktör ile aynı organizasyon (kurum) içinde yer alma zorunluluğu yoktur.

Gerek dikey gerekse yatay idari hesap verebilirlikte temel değer ve ilkelere aktörün hukuksal ve işlevsel karakterli, katı ve objektif kriterlere dayalı olarak ölçülebilen performansdır. Bu kriterler aktörün neler yapıp neler yapmaması gerektiğini, pozisyonu ile ilgili zorunluluklarını ortaya koyar.⁵⁵ Bu zorunlulukların aktörün performansını ölçülmesini sağlamak için vardır. Aktörün performansının yeterli düzeyde olması forumun, kaynakların etkin ve verimli kullanılıp kullanılmadığını denetleyebilmesine imkân tanımaktadır.

İdari hesap verebilirlik yargı sistemi açısından değerlendirildiğinde yukarıdaki tabloda da işaret edildiği üzere hesap verebilirlik ilişkisinin aktörü bir

⁵⁴ Cendon, a.g.e., s. 34.

⁵⁵ Cendon, a.g.e., s. 34.

bütün olarak yargı sisteminin kendisidir. Hesap verebilirlik ilişkisinin forumu ise idari yapı içindeki yöneticiler ya da amirlerdir. Bu noktada idari hesap verebilirlik doğrudan yargının performansını ölçmeyi hedeflemekte bunu yaparken de kaynaklarla çıktılar arasındaki ilişkiden hareket etmektedir. Elde edilen üretkenlik ve verimliliğe göre performans değerlendirilmektedir. Ancak yargının idari hesap verebilirliği, hukuki ve yargısal hesap verebilirlik ile demokratik hesap verebilirlikten farklı olarak iki önemli dezavantaja sahiptir. Bunlardan birincisi yargısal davranışlarda “törenselleşmiş” görüntülerin ortaya çıkma ihtimali, ikinci ise yargıçların idari yönden hesap vermek uğruna hiyerarşik amirlerine ya da yöneticilerine karşı *bağımlı* hale gelmeleri riskidir.

1. Performans Denetimi

Türk hukuk düzeni açısından idari hesap verebilirlik mekanizmasının dikey bir görüntü sergilediği söylenebilir. Anayasanın 140. maddesinin 6. fıkrasına göre “hâkimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı’na bağlıdır.” Bu hesap verebilirlik mekanizmasında hukuki ve yargısal hesap verebilirlikten farklı olarak, forum rolünü hiyerarşik makam olarak Adalet Bakanlığı oynamaktadır. Bu mekanizmanın nasıl işleyeceğini ise 2802 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu belirlemektedir.

Kanun’un 28. maddesinin ilk fıkrasında (Değişik fıkra: 22/12/2005-5435 S.K./12.mad) hâkimler ve savcılarının yükselmelerinde kullanılan not sistemini düzenlemektedir. Bu sistemde hâkim ve savcılar “çok iyi”, “iyi”, “orta” ve “zayıf” şeklinde notlandırılmaktadır. Yargıtay ve Danıştay dairelerinin yaptığı bu notlandırma işleminde çeşitli performans ölçütleri kullanılmaktadır. Kanunun yine aynı fıkrasında bahsi geçen bu ölçütler, “kararda sağlanan isabet”, “davanın hızlı yürütülmesi”, “duruşmalara hazırlıklı çıkılarak gereksiz gecikmelere neden olunmaması”, “usûl hükümlerinin eksiksiz ve zamanında yerine getirilmesi”, “dava konularının anlayış ve yönlendirilmesi”, “gerekçeli kararın yazılışı, tahlil ve sonuçlandırılmasında gösterilen başarı”, “emsal kararların gözetilmesi”, “soruşturmanın niteliği”, “iddianame içeriğinin buna uygunluğu” şeklinde hükme bağlanmaktadır.

Aynı maddenin 4. fıkrasına göre, Yargıtay ve Danıştay dairelerinin başkan ve üyeleri yukarıda bahsedilen notlandırmaya ilişkin fişleri birlikte karara bağlayarak Adalet Bakanlığına gönderilmek üzere ilgisine göre Yargıtay Birinci Başkanlığına ve Danıştay Başkanlığına verir. Bununla birlikte Ek fıkra: 26/09/2004 - 5235 S.K./49.mad; Değişik fıkra: 22/12/2005-5435 S.K./12.

maddesine göre bölge adliye mahkemesi dairelerince yapılan incelemeler sırasında, hâkimler ve Cumhuriyet savcıları hakkında hangi hâllerde ve ne surette not verileceği, yukarıdaki ilkeler çerçevesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir. Doldurulmuş olan not belgeleri Adalet Bakanlığına gönderilmek üzere bölge adliye mahkemesi başkanlığına verilir. Madde'nin son fıkrasına göre ise itiraz üzerine incelenen dosyalara ilişkin olarak karar veren hâkimler hakkında bölge idare mahkemelerince hangi hallerde ve ne surette not verileceği Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirleneceği ifade edilmektedir.

Bu notlandırma işleminin sonucunda hâkim ve savcılara uygulanan yükselme çeşitleri Kanununun 29. maddesinde “yükselmeye layık”, “tercihli yükselmeye layık” ve “mümtazen yükselmeye layık” olmak üzere üç biçimde düzenlenmektedir. Yine aynı maddede verilen bu kararlara ilişkin olarak ilgililerin durumlarının, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bir defa daha incelenmesini tebliğden itibaren on gün içinde yazılı olarak başvurmak suretiyle isteyebilmelerine imkân vermektedir.

Hakim ve Savcıların hesap verebilirlikleri noktasında dikkate değer bir diğer hukuki düzenlemeyi 5018 sayılı *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda*⁵⁶(KMYKK) görmek mümkündür. KMYKK Türkiye’de 2000’li yılların başından itibaren başlayan ve Türk kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında önemli bir aşamayı ifade etmektedir. Kanununun 1. maddesinde belirtilen amacı, bu kanunun yeniden yapılandırmaya hâkim olan birçok ilkesine atıf yapmaktadır. Kanunun amacı kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemek olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere sayılan amaçlardan biri hesap verebilirliği sağlamaktadır.

Bilindiği üzere idari hesap verebilirliğin temel aldığı değer ve ilke, gerçekleştirilen faaliyetin sonucu, çıktısı ile kullanılan kaynaklar arasındaki ilişkisidir. Yargı organları da gerçekleştirdikleri faaliyetler sonrası elde ettikleri çıktılar ile kullandıkları mali kaynaklar arasındaki ilişkinin olumlu ya da olumsuz sonuçlarından dolayı hesap verme yükümlülüğüne sahip olmalıdır. Bu durum ister istemez, yargının da kamu maliyesi içinde yer almasını

⁵⁶ Kanun No. 5018, R.G. Tarihi: 24.12.2003, R.G. No. 25326.

ve KMYKK kapsamında denetlenmesini gündeme getirmektedir.⁵⁷ Nitekim Kanunun 8. maddesi Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevlilerin ve yetkililerin bu kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumlu olduklarını ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorunluluğu taşıdıklarını hükme bağlamaktadır. Dolayısıyla kanunun hesap verebilirlik çerçevesinde öngördüğü kurumlar arasında yargı organının da olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

KMYKK, kamu yönetiminde denetimi “iç” ve “dış” olmak üzere iki biçimde düzenlemektedir. Kanunun 63. Maddesinde hükme bağlanan iç denetim: kamu idaresinin çalışmalarına değer katarak, geliştirmek için kaynakların ekonomik, etkili ve verimli yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyeti şeklinde tanımlanmaktadır. Yine aynı maddenin 2. fıkrasında ise bu denetimin iç denetçilerce yapılacağı ifade edilmektedir. Nitekim 2010 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinden sonra 144. maddenin yeni şeklinde adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı’nca denetiminin adalet müfettişlerince hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçilerce yapılacağı hükme bağlanmaktadır. Dolayısıyla adalet hizmetlerinde de iç denetim mekanizmasının anayasal bir temeli söz konusudur.

Yargı organları açısından iç denetim sistemi, hukuki ve yargısal hesap verebilirlik konusunda uygulanan teftiş sisteminden farklı olarak kanunun 2. maddesinde de belirtildiği üzere “merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrolünü kapsamaktadır.” Bu yönüyle bakıldığında iç denetim sistemi sadece bakanlık ve taşra birimlerini kapsayacağından bu kanun kapsamında kullanılabilir olan bir hesap verebilirlik mekanizması daha dar bir uygulama alanına sahip olacaktır. Bu nedenle hesap verebilirlik mekanizmasının “aktör” unsuru, iç denetim sisteminde, teftiş sistemine göre daha dar bir sınıra sahiptir.

⁵⁷ Yargıda uygulanan teftiş sistemi ile iç denetim sisteminin karşılaştırmalı olarak ele alan bir çalışma için bkz. Yiğit, Uğur, “5018 sayılı Kanunla Getirilen İç Denetim ve İç Denetçilere İlişkin Hükümlerin Anayasanın Hâkim ve Savcılarının Denetimine İlişkin Hükümü Açısından Değerlendirilmesi”, (www.idarehukuku.net/...(Erişim Tarihi: 05.12.2010)).

İç denetçilerle teftiş sisteminde yer alan müfettişlerin bağlı oldukları makam da hesap verebilirlik mekanizmasının forumunu belirlemektedir. KMYKK'na iç denetçiler, üst yöneticiye bağlı olarak görev yaparken, yine aynı kanunun 11. maddesinde bakanlıklardaki üst yönetici “müsteşar” olarak tanımlanmaktadır. Teftiş sisteminde ise, müfettişler doğrudan Bakan'a bağlı olarak çalışmaktadır.

KMYKK yalnızca iç denetim sistemi getirmekle kalmamakta bununla beraber özellikle yatay boyutuyla idari hesap verebilirliğe ilişkin önemli bir denetim sistemi olan dış denetimi de getirmektedir. Kanunun 68. maddesinde düzenlenen dış denetim, “genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde *hesap verme sorumluluğu* çerçevesinde, yönetimin malî faaliyet, karar ve işlemlerinin; kanunlara, kurumsal amaç, hedef ve planlara uygunluk yönünden incelenmesi ve sonuçlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) raporlanması” hükmüne bağlanmaktadır. Buna göre yapılan dış denetimin temel çerçevesini hesap verebilirlik çizmektedir. Yine aynı maddede bu denetimi yapacak olan hiyerarşi içinde yer almayan bir organ olan Sayıştay'dır.

Sayıştay Anayasa'da yargı kısmında düzenlenmesine rağmen bir yüksek mahkeme olarak kabul edilmemektedir.⁵⁸ Anayasa'ya göre merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştay'ın 5018 kapsamı içinde yargı organlarına ilişkin yaptığı denetim genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile sınırlıdır. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Adalet Bakanlığı Sayıştay denetimine tabi kurumlardır.

2. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman)

Sayıştay, yargı teşkilatının hiyerarşik yapısı içinde olmamakla beraber, yargıyı denetleyen bir organ olması nedeniyle, yatay hesap verebilirlik noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Sayıştay ile benzer biçimde yatay boyutta idari hesap verebilirliğe hizmet eden bir diğer organ kamu denetçiliğidir.

Ombudsman genellikle kamu yönetimine karşı halkın şikâyetlerini inceleyen ve yönetimin aksayan, kusurlu yanlarını meydana çıkararak, kamu yönetimi ile ilgili taraf arasında arabuluculuk yapar ve ulaştığı sonuçları par-

⁵⁸ Bu konudaki bir tartışma için bkz. Gözler, Kemal **İdare Hukuku Dersleri**, 8. Baskı, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa 2009, s. 158.

lamento ve kamuoyu ile paylaşır.⁵⁹ Kamu denetçiliği birçok ülke kamu yönetimi sisteminde benimsenmiştir. Özellikle 1950 yılından itibaren hemen hemen her Avrupa ülkesinde ombudsman bürosu oluşturulmuştur.⁶⁰ Bunlardan İsveç ve Finlandiya ombudsmanları yargıyı da denetleme yetkisine sahiptir. İsveç'te ombudsmanın yargıya şikayette bulunma yetkisi varken, Finlandiya'da ombudsman yargı üzerinde yargılama yetkisine sahiptir.⁶¹ Bu ülkelerdeki ombudsmanlar yargı kararlarını değiştirememekte aksine yargıçların sorumluluklarının sağlanmasında rol aldıkları için yargı bağımsızlığını zedelemekten çok ona katkı yapıcı bir işlev üstlenmektedirler.

Ombudsmanın yerine getirdiği önemli bir işlev, hesap verebilirliğin önemli bileşenlerinden biri olan şeffaflığın sağlanmasında oynadığı roldür. Vardığı sonuçları kamuoyu ile paylaşarak, kararların halka ulaşmasını ve halk tarafından denetlenmesini kolaylaştırmakta ve yargı hizmetlerine muhatap olan halk ile yargı organlarının birbirini daha yakından tanımalarına hizmet etmektedir. Böylece yargısal süreçler ombudsman denetimi aracılığıyla daha şeffaf hale gelmekte ve ortaya çıkması muhtemel olumsuzların hesabının sorulması kolaylaşmaktadır.

Kamu denetçiliği kurumu her ne kadar 2010 anayasa değişikliklerinden sonra Anayasa'ya girmiş olsa da bu kurumun Türk kamu yönetimi sistemi içine dâhil edilme çabaları daha eskiye dayanmaktadır. Türkiye'de kamu denetçiliği kurumuna ilişkin ilk düzenleme 28.09.2006 günlü ve 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile gerçekleştirilmiş, ancak Anayasa Mahkemesi bu kanunu anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.⁶² Bu kurumun kamu yönetimine hukuksal olarak girişi son yapılan anayasa değişikliği ile gerçekleşmiştir. Anayasa'nın 74. maddesinde "Dilekçe Hakkı" başlığı altında düzenlenen ve TBMM'ye bağlı olarak çalışması öngörülen kamu denetçiliği (ombudsman) idarenin işleyişi ile ilgili şikayetleri karara bağlamakla görevlendirilmektedir. Yine bu kapsamda hazırlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı maddenin kaleme alındığı tarihte yasalaşmayı beklemektedir. Ancak bu tasarı incelendiğinde, getirilmesi düşünülen kamu denetçiliği kurumunun yargının hesap verebilirliğine dair herhangi bir düzenleme öngörmediği dikkat çekicidir.

⁵⁹ Eryılmaz, Bilâl, **Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime**, 3. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2008, s. 197.

⁶⁰ Eryılmaz., a.g.e., s. 198.

⁶¹ Verma, Akshat "Judicial Accountability, Grievances Against Judiciary and Ombudsman: A Source of Law", (July 4, 2007), <http://ssrn.com/abstract=998208> (Erişim Tarihi: 08.12.2010).

⁶² Bkz. Esas No. 2006/140, Karar No. 2008/185, Karar Tarihi: 25.12.2008.

3. Hâkimlerin Uyması Gereken Etik İlkeler

Kamu görevlileri görevlerini yerine getirirken yalnızca mevcut hukuki düzenlemelere değil, aynı zamanda etik bir takım ilkelere de uymak zorundadır. Bu ilkeler, kamu görevinin önemli bir boyutunu oluşturur. Daha önce de ifade edildiği gibi halk adına yetki kullanan kamu görevlileri görevlerinin bir gereği olarak etik bazı kodlara uymakla yükümlü kılınmalıdır. Etik ilkeler, yargıcın adil, tarafsız ve gerektiği gibi karar vererek hesap verebilir kılınmalarını sağlayan temel mekanizmalardan biridir. Bu ilkeler esas itibarıyla içsel olmakla birlikte, toplumun temel değerlerini yansıtan hukuk kuralları ve düzenlemeleri ile birlikte somut hale dönüşürler.⁶³

Bugün dünya üzerinde yargının hesap verebilir kılınmasının sağlanması yalnızca hukuksal açıdan bağlayıcı bazı kurallarla değil aynı zamanda bağlayıcılık noktasında hukuk kuralları gibi maddi yaptırım gücü taşımayan ancak, herkesçe uyulması konusunda üzerinde fikir birliğine varılmış bazı etik kuralların varlığı söz konusudur. Bunlar içinde hiç kuşkusuz en önemlisi Birleşmiş Milletler Bangolar Yargı Etiği İlkeleridir.⁶⁴ Burada yargıçların uyması gereken; “bağımsızlık”, “tarafsızlık”, “doğruluk ve tutarlılık”, “dürüstlük”, “eşitlik”, “ehliyet ve liyakat” olmak üzere altı temel etik değer belirlenmiştir. İlkelere ilişkin yayınlanan bildirinin önsözünde, hâkimlerin; yargı mesleği standartlarını takviye etmek üzere oluşturulan ve bizzat kendileri de bağımsız ve tarafsız olan kurumlar karşısında, meslekî davranışlarından dolayı *sorumlu* oldukları varsayılmakta ve bu prensiplerin, hâkimleri bağlayıcı mevcut hukuk ve davranış kurallarını değiştirmeyi değil aksine onları tamamlamak niyetiyle öngörüldüğü belirtilmektedir. Bu ilkelerin kabul edilmesinin temel amaçlarından biri yargıçların sahip oldukları sorumlulukları etik değerlere uygun bir biçimde yerine getirmelerinin sağlanmak istenmesidir. Böylece etik açıdan da hâkimlerin hesap verebilir kılınmaları gündeme gelmektedir.

Kamu yönetiminde etik ilkelerin uygulanmasına dair ülkemizde atılan önemli adımlardan biri Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Ka-

⁶³ Hikmet, Taghrid “Judicial Ethics and the Role of a Judge in a Democratic Society”, Conference at Harvard University Law School , 1 – 2 December 2006, (<http://enj.org/portal/...> (Erişim Tarihi: 14.12.2010)).

⁶⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu bu ilkeleri 2003/43 Karar No. ile 23 Nisan 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Bu ilkeler HSYK tarafından 27.6.2006 gün ve 315 sayılı kararla benimsenmiş ve Adalet Bakanlığı 14.11.2006 gün ve 100289 sayılı yazı ile hâkim ve savcılara duyurulması kararı verilmiştir.

nunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun⁶⁵ ile kurulan Kamu Görevlileri Etik Kurulu'dur.

5176 sayılı kanunun 1. maddesinde de belirtildiği üzere Kurul'un temel görevi, "kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmektir." Benzer biçimde "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin"⁶⁶ 20. maddesinin ilk fıkrasında, yöneticilerin hesap verme sorumluluğu düzenlenmekte, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde sorumluluk ve yükümlülükler konusunda kamu görevlilerinin hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olmalarından bahsedilmektedir.

Ancak tüm bu düzenlemeler kamu görevlilerinin tamamını kapsamamaktadır. Kurulun denetimi kapsamına giren kamu kurumları arasında, genel bütçeye dâhil daireler, katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, mahalli idareler ve bunların birlikleri, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan; yönetim ve denetim kurulu ile kurul, üst kurul başkan ve üyeleri dâhil tüm personeli denetleyebilir. Türk Silahlı Kuvvetleri ve *yargı mensupları* ile üniversiteler kanunun kapsamı dışındadır. Anayasa Komisyonu Alt Raporu'nda bu kamu görevlilerinin kanunun kapsamı dışında bırakılmasının gerekçesi olarak, kendi mekanizmalarına sahip olmaları gösterilmektedir.⁶⁷ Bununla birlikte yargının etik hesap verebilirliği noktasında atılmış en önemli adımlardan birinin Adalet Bakanlığı tarafından Bakanlık bünyesinde Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile birlikte çalışması öngörülen bir "Etik Komisyonu"nun kurulması olduğu söylenebilir.

C. Yargının Demokratik Hesap Verebilirliği

Demokratik hesap verebilirlik, diğer hesap verebilirlik mekanizmalarından farklı biçimde, kamu yönetimi ile halk arasında doğrudan ilişki sağlayan bir hesap verebilirlik türü olarak dikkat çekmektedir.⁶⁸ Çünkü bu hesap verebilirlik mekanizmasında halk aktif şekilde rol almakta ve forum görevini

⁶⁵ Kanun No. 5176, Kanun Tarihi: 25.05.2004, R.G. Tarihi: 08.06.2004.

⁶⁶ R.G. Tarihi: 13.04.2005, R.G. No. 25785.

⁶⁷ Bkz. Karar No. 19, Esas No. 1/705, Karar Tarihi: 29.04.2004.

⁶⁸ Cendon, a.g.e., s. 42.

daha etkin biçimde yerine getirme şansı elde etmektedir. Burada biçimsel birtakım süreçlerden ziyade, demokrasinin işleyişinden kaynaklanan, kendiliğinden gelişen süreçler vasıtasıyla işleyen bir mekanizma söz konusu olmaktadır.

Yukarıdaki tablodan da izlenebileceği üzere yargının demokratik hesap verebilirliğinde aktör, yargıç ya da bir kurum olarak yargının kendisidir. Kendisine hesap verilen, başka bir ifade ile forum ise halk (yada halkı temsilen parlamento) ve doğrudan sivil toplum kuruluşlarıdır. Demokratik hesap verebilirliğin amacı da hukuki ve yargısal hesap verebilirlik ile idari hesap verebilirlikte olduğu gibi bireysel veya kurumsal performansın ölçülebilmesidir. Seçimi ve katılımı temel değer alan demokratik hesap verebilirlikte hesap verebilirlik güçlü bir biçimde gerçekleşirken, yargının siyasileşme riskini ortaya çıkarması nedeniyle yargı bağımsızlığının zarar görmesi riskini taşımaktadır.

Demokratik hesap verebilirlik, iki boyutlu bir bağlam içinde düşünülebilir. Bunlardan ilki yargı organlarının yani yargıçların demokratik usullere göre belirlenerek işbaşına gelmelerini ifade etmektedir. Bu boyutuyla demokratik hesap verebilirliğin temeline “temsil” olgusu yerleştirilmektedir.

Demokratik hesap verebilirliğin ilk boyutunu oluşturan yargıçların doğrudan halk tarafından seçimle göreve getirilmeleri ilkesi, Türk yargı sistemi açısından uygulama alanı bulan bir yöntem değildir. Ancak 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği ile birlikte Anayasa Mahkemesi'nin on yedi üyesinden üç tanesinin TBMM tarafından seçilmesi mümkün hale gelmiştir.⁶⁹ Mahkeme'nin yalnızca üç üyesinin demokratik açıdan hesap verebilir bir organ olan parlamento tarafından seçilmesi dünyadaki örnekleri ile karşılaştırıldığında demokratik meşruiyetin sağlanması ve buna bağlı olarak demokratik hesap verebilirliğinin gerçekleştirilmesi noktasında yeterli gözükmemektedir.

Türk yargı sistemi açısından demokratik hesap verebilirliğin yansıma bulduğu bir diğer alan 2010 anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'ne getirilen *bireysel başvuru* yoludur. Anayasa değişikliğinin ardından hazırlanan Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un⁷⁰ dördüncü bölümünde düzenlenmiştir. Kanun'un 45. maddesinin birinci fıkrasına göre “herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak

⁶⁹ Anayasanın 146. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkanı ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer...

⁷⁰ Kanun No. 6216, R.G Tarihi: 03.04.2011, R.G No. 27894.

ve özgürlüklerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir." Yine aynı maddenin ikinci fıkrası ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem ya da eylemden dolayı bireysel başvuruya konu edilebilmesi için bütün idari ve yargısal yolların tüketilmiş olması gerektiğini hükme bağlamaktadır. Görüldüğü üzere yargı organı tarafından verilen bir karar da bireysel başvuruya konu olabilir. Yargı tarafından hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini düşünen birey, Anayasa Mahkemesi aracılığıyla dolaylı bir biçimde yargının hesap verebilirliğini işletebilir. Böylesi bir durumda birey doğrudan hesap verebilirlik mekanizmasında yer alma şansına sahip olduğundan demokratik bir hesap verebilirlik ilişkisinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Bununla birlikte, Anayasanın 159. maddesinde 2010 yılında gerçekleştirilen bir değişiklikle HSYK'nın üyelerinin bir kısmının (22 üyeden 10 tanesi) ülke genelinde görev yapan adli ve idari yargı hâkim ve savcılarınca seçilebilmesi sağlanmıştır. HSYK seçimlerinde yapılan bu değişiklik Anayasa Mahkemesi seçimlerinden farklı bir biçimde halktan (ya da parlamentodan) kaynaklanan bir temsil olmaktan ziyade hâkim ve savcılarının mesleki temsiline dayanan bir demokratik hesap verebilirlik mekanizması içinde değerlendirmek gerekir.

Bugün demokrasinin almış olduğu yeni biçim(ler)in temel belirleyicilerinden biri daha fazla katılımıdır. Bu katılımın gerçekleşmesinde rol oynayan ana aktörler ise medya ve baskı gruplarıdır. Katılım hesap verebilirliğin sağlanabilmesinde de oldukça önemli bir rol üstlenmekte ve aracısız bir hesap verebilirlik mekanizmasına yol açmaktadır. İkinci boyutuyla demokratik hesap verebilirlik işte bu katılımı esas alarak doğrudan yargı organlarının topluma hesap verebilir kılınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede medya organlarının ve sivil toplum kuruluşlarının (baskı gruplarının) rolü öne çıkmaktadır. İkinci boyutuyla demokratik hesap verebilirliğin sağlanabilmesinde özellikle sivil toplumun ve medyanın giderek artan bir etkiyle, yargı organları üzerinde önemli bir denetim işlevi gördüğü, değişik ülke tecrübeleriyle doğrulanabilmektedir.

Bu konuda "C-SPAN" (Cable-Satellite Public Affairs Network) ve "Yurttaşlar İçin Yargısal Hesap Verebilirlik" (Citizens for Judicial Accountability) örnekleri öne çıkmaktadır.⁷¹

⁷¹ Bkz. Le Sueur, Andrew, "Developing Mechanisms For Judicial Accountability in the UK",

1. Medya ve Yargısal Hesap Verebilirlik İlişkisi: C-SPAN Örneği

C-SPAN demokratik anlamda yargının hesap verebilirliğinin sağlanmasında ve özellikle medyanın etkisinin ortaya konmasında önemli bir örnek teşkil etmektedir. C-SPAN'ın çalışmalarının odaklandığı nokta, devlet organlarının çalışmalarının medya aracılığıyla daha şeffaf bir hale getirilmesidir.

C-SPAN, 1979 yılında Amerikan kablolu televizyon endüstrisi içinde yer alan amacı kamu hizmeti gerçekleştirmek olan bir yayın kuruluşudur. Başta Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere, kamu politikası oluşumuna katkı sağlayan kamusal karar organlarında yapılan tartışmaları ve verilen kararları, herhangi bir değişikliğe uğratmadan, farklı bakış açılarını, analizleri ve yorumları tarafsız bir biçimde vermeyi hedeflemektedir.⁷² Her ne kadar başlangıçta bir televizyon kanalı biçiminde kurulmuş olsa da, bugün televizyon yayıncılığının yanı sıra, radyo ve internet yayıncılığı ile sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla da faaliyetlerini sürdürmektedir.

C-SPAN yapmış olduğu programlardan bir bölümünü yargı organlarına ayırmaktadır.⁷³ Yargısal konularda özellikle Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi'ne ilişkin olanlar C-SPAN'ın yayınlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu çerçevede kurumun internet sitesinde Mahkeme'ye ayrılmış özel bir web sayfası bulunmaktadır.⁷⁴ Burada Mahkeme hakkında bilgi almak isteyenlere, Mahkeme'nin tarihçesi, Mahkeme'nin mevcut ve geçmişteki üyeleri gibi bilgilerin yanı sıra, mahkeme üzerine uzmanlaşmış akademisyenler ve gazetecilerin görüşlerine yer verilmektedir. Gazetelerde Mahkeme'ye ilişkin konularda çıkan yazılar ve yine mahkeme üyeleri ile yapılmış röportajlar da internet sayfasında yer alan önemli başlıklardan bazılarıdır.

Mahkeme'ye ilişkin yapılan tartışmalarda Mahkeme'nin medya ile ilişkisi ağırlıklı gündem maddelerinden biridir. Bu konuda Mahkeme'nin çalışmalarının daha fazla kamuoyunun gözü önüne getirmek gibi bir çaba sergilenmektedir. Örneğin, son dönemde Mahkeme'nin çalışmalarının televizyondan yayınlanıp yayınlanamayacağı tartışması ekseninde bir kamuoyu

Legal Studies, 2004, s. 79-80.

⁷² Bkz. "The C-SPAN Mission", <http://www.c-span.org...>(Erişim Tarihi: 13.12.2010).

⁷³ Bu konudaki önemli programlarından biri "Amerika ve Mahkemeler" (America and the Courts) programıdır. Bu programda gündemdeki davalara ilişkin tartışmalara yer verilmektedir (Bkz. "America and the Courts", <http://www.c-span.org...> (Erişim Tarihi: 13.12.2010).

⁷⁴ Bkz. "The Supreme Court Home to America's Highest Court", <http://supremecourt.c-span.org/Default.aspx> (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

araştırması gerçekleştirilmiştir.⁷⁵ Yine benzer biçimde halkın Mahkeme'ye ilişkin algılamasını ölçmeye dönük anket çalışmaları yapılarak internet sitesinden yayınlanmaktadır.⁷⁶ Öğrencilere ve öğretmenlere dönük olarak gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri aracılığıyla, özellikle öğrencilerin Amerikan idari sistemi noktasında bilgilendirilmeleri hedeflenmektedir.⁷⁷ Bu çerçevede yürütülen eğitim çalışmalarından biri de Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi'ne ilişkin olanıdır.

C-SPAN'nin gerçekleştirmekte olduğu kamu yayıncılığı ile kamuoyunun yargı organlarının hesap verebilirliğinin sağlanabilmesinde rol almasını sağlayan önemli bir arayüz görevi gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Böylece hesap verebilirliğinin ana forumunu oluşturan halkın, doğrudan sistemin işleyişine ilişkin kararlara ulaşmasını sağlayarak hem şeffaflığın hem de hesap verebilirliğin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

2. Sivil Toplum ve Yargısal Hesap Verebilirlik İlişkisi: “Yurttaşlar İçin Yargısal Hesap Verebilirlik Hareketi” Örneği

Demokratik hesap verebilirliğin gerçekleştirilmesinde bir diğer önemli rolü sivil toplum örgütleri başka bir ifade ile baskı grupları adı verilen oluşumlar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda yargısal hesap verebilirliğin sağlanmasında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum hareketleri mevcuttur. Bunlar içinde Florida Eyaleti merkezli “Yurttaşlar İçin Yargısal Hesap Verebilirlik” (Citizens for Judicial Accountability-CJA) adı verilen hareket amacı ve gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler nedeniyle öne çıkmaktadır.

CJA Hareketi internet sayfasında⁷⁸ amacına ve faaliyetlerine ilişkin çeşitli açıklamalar bulmak mümkündür. Bu hareketi ortaya çıkaran birincil sebep yargı sisteminin karşılaştığı problemler ve suiistimaller konusunda kamuoyunun haberdar edilmesi ve bu bağlamda kuvvetler ayrılığı ilkesinin yeniden düzenlenmesinin sağlanması çabası şeklinde ifade edilmektedir. Hesap

⁷⁵ Örneğin bu araştırmayı gerçekleştiren uzman ile yapılan röportaj internet sitesinde yayınlanmıştır. Bkz. “Supreme Court Proceedings on Television” (Mar 9, 2010), <http://c-spanvideo.org> (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

⁷⁶ Bkz. “What Americans Know About the U.S. Supreme Court and Want Changed About the Court”, <http://supremecourt.c-span.org> (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

⁷⁷ Bkz. “C-SPAN Classroom”, <http://www.c-spanclassroom.org/> (Erişim Tarihi: 13.12.2010).

⁷⁸ “Citizens for Judicial Accountability”, www.judicialaccountability.org (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

verebilir ve adil bir yargı sistemini medyayı, kamusal forumları (tartışmalar) ve hükümet mekanizmalarını kullanarak sağlamayı hedeflemektedir. Bunun için: halkın hukuksal ve anayasal konularda eğitilmesi, halkın yargı reformuna ilişkin ilgisinin artırılması, yargısal konuların avukatların tekelinden çıkarılarak sıradan vatandaşın da hukukun uygulanmasına katılımının sağlanması, yine sıradan vatandaşın da içinde yer aldığı hesap verebilir bir yargı sistemi kurulması ve yargıçlara ilişkin şikâyetlerin şeffaf bir biçimde soruşturulması, hâkimleri ve avukatları davacılar karşı olan davranışlarından dolayı sorumlu tutulmalarının sağlanması ve onları hukukun uygulanması konusunda gerçekleştirebilecek olan suiistimaller ve ihlallerden hesap verebilir ve cezalandırılabilir kılmak, içinde sıradan vatandaşların da üye olduğu bir organ oluşturarak, yasama organının yargının işlevini gerektiği gibi yerine getirip getirmediğini denetlenmesi ve yine yargıda reform amacı güden diğer benzeri oluşumlarla işbirliği yapmak hareketin temel amaçlarındandır.

CJA yukarıda bahsedilen amaçlara ulaşmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Hareketin web sayfası bu yönde çeşitli içeriklere yer vermektedir. Bunlardan biri, “yargı reformu destek” kampanyasıdır. Bu çerçevede web sayfası aracılığıyla üye kaydı yapmakta⁷⁹, ayrıca halkı yargı konusunda bilinçlendirmek amacıyla mahkemeler, davalar, hukuksal düzenlemeler ve gündemdeki hukuki gelişmelerle ilgili haber ve makale arşivi oluşturulmaktadır.⁸⁰

SONUÇ

Yargının gerçekleştirmiş olduğu işlevin niteliğinde meydana gelen dönüşüm, hem devletin hem de toplum birçok alanında yargı organlarının etkisinin giderek artışının bir sonucudur. Klasik anlamıyla kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği yürütme ve yasama organından bağımsız hareket etme ayrıcalığına sahip olan yargının, temel meşruiyet kaynağını da bu ayrıcalık oluşturmuştur. Ancak gerek devletin değişen fonksiyon ve faaliyetleri gerekse toplumsal ilişkilerin aldığı yeni şekil, yargıyı yasama ve yürütme karşısında güçlendirmiş ve onların görev ve yetki alanına müdahale etme imkânı tanımıştır. Ancak bu durum, yargının karar ve uygulamalarından dolayı hesap verebilir hale kavuşturulması taleplerini de arttırmıştır.

⁷⁹ Bkz. “Support Judicial Reform”, [http://www.judicialaccountability.org/...](http://www.judicialaccountability.org/)(Erişim Tarihi: 14.12.2010).

⁸⁰ Bkz. “News and Articles”, [http://www.judicialaccountability.org/...](http://www.judicialaccountability.org/)(Erişim Tarihi: 14.12.2010).

Yargının hesap verebilir kılınması noktasında bugün yaşanan çabaların ortak noktası, yargıyı yerine getirdiği işlev itibarıyla daha şeffaf ve daha hesap verebilir kılmaktır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinden yaşanan gelişmeler, bireyin karşısında devleti daha denetlenebilir hale getirmektedir.

Yargı klasik anlamıyla zaten bazı hesap verebilirlik mekanizmalarına sahiptir. Ancak bu mekanizmalar, yargıya kamuoyunun beslediği güveni sağlamakta gittikçe etkisiz kalmaktadır. Yargılamalar açık bir biçimde gerçekleşmektedir, kararlara ilişkin temyiz yolları açıktır, hâkimler çeşitli disiplin işlemlerine tabi kılınmakta ve performansları çeşitli kriterlere göre ölçülmektedir. Ancak tüm bunlar yargının eylem ve işlemlerinin hesabını vermesi için yeterli gözükmemektedir. Bahsi geçen tüm bu mekanizmalar, beklentileri karşılamaktan uzak bir biçimde zaman zaman yargısal faaliyete ilişkin bir ritüel olmaktan öteye gidememektedir.

Diğer başka ülkelerden olduğu gibi yargının etki alanının gittikçe genişlediği ülkelerden biri hiç kuşku yok ki Türkiye'dir. Yargıya dönük tartışmalar son dönemde önemli bir artış görülmektedir. Gittikçe artan sayıda mahkeme kararının toplum düzeyinde yaşadığı meşruiyet sorunu, uzun tutukluluk ve yargılama süreleri ve yüksek yargı organlarının siyaset kurumu ile yaşadığı sürtüşmeler, bu tartışmaların sadece birkaçıdır. Bu da beraberinde yargının işleyişindeki aksaklıklardan ve verdiği hatalı kararlardan nasıl hesap verebilir kılınacağına ilişkin tartışmaları alevlendirmektedir.

Esas itibarıyla hesap verebilirlik konusunda Türk yargı düzeni içinde özellikle hukuki-yargısal ve idari anlamda çeşitli mekanizmalar söz konusudur. Ancak bu mekanizmalar değişen ve farklılaşan yargı kurumunun faaliyetlerini denetlemek hususunda yetersiz kalmaktadır. Bunun önemli bir nedeni bu mekanizmaların, doğrudan değil dolaylı bir hesap verebilirlik sağlaması ve yeterince şeffaf olmamasıdır. Bu yetersizlikler beraberinde demokratik olarak yargının hesap verebilir kılınması taleplerinin artmasını sağlamaktadır.

Günümüzde yargının hesap verebilir kılınmasında demokratik hesap verebilirlik mekanizmalarının rolü gittikçe artmaktadır. Ancak Türkiye'de demokratik hesap verebilirliğin sağlanmasına ilişkin çabalar dünyadaki örnekleriyle karşılaştırıldığında oldukça zayıf kalmaktadır. Bu yönde atılan en önemli adım 2010 yılında Anayasa Mahkemesi'nin bir kısım üyelerinin seçiminde parlamentonun, HSYK'nın bir kısım üyelerinin seçiminde ise ülke çapındaki hâkim ve savcılarının söz sahibi olabilmesinin sağlanması olmuştur. Bunlar

önemli adımlar olmakla birlikte, yargı organının bir bütün halinde hesap verebilir kılınması için yetmeyecektir. Günümüz demokrasisinin önemli bir unsuru “temsil” dir. Ancak temsil tek başına yeterli değildir. Artık halk, temsilden ziyade, sürekli bir biçimde siyasal sistemin içinde olmayı arzu etmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve medya organları bu katılımın sağlanabilmesindeki ana forumlar halini almıştır. Yargısal hesap verebilirlik bağlamında düşünüldüğünde bu ilişkinin aktörünü oluşturan özelde hâkimler, genelde ise tümünden yargı kurumudur. Ve artık aktörün doğrudan foruma yani halka hesap vermesi gündemdedir. Bu yönde özellikle ABD’de ortaya çıkmış olan ve temel amaçları yargıyı hesap verebilir kılarak yargıya güveni arttırmak ve yargı bağımsızlığını kuvvetlendirmek olan C-SPAN ve CJA Türkiye’deki yargısal hesap verebilirlik tartışmalarına ışık tutmalıdır. Yargı kurumu ancak bu şekilde tam anlamıyla işlevsel meşruiyetini yeniden kuvvetlendirebilecektir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Muhittin, “Bağımsız Düzenleyici Kurullar ve Türkiye Örneği”, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: 2002-12/349, İstanbul 2002.
- AKTAN, Coşkun Can ve diğerler, “Kamu Maliyesinde Hesap Verme Sorumluluğu ve Mali Saydamlık”, **Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar**, Ed. Coşkun Can Aktan ve diğerleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s.
- “America and the Courts”, <http://www.c-span.org/Series/America-and-the-Courts.aspx> (Erişim Tarihi: 13.12.2010).
- ATEŞ, Hamza, “Yeni Kamu İşletmeciliği Bağlamında Hesap Verebilirlik”, **Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar**, Ed. Bekir Parlak, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 179-223.
- BALCI, Asım, “Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik Anlayışı”, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Ed. Asım Balcı ve diğerleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003, s. 115-133.
- BİRİCİKOĞLU, Hale ve Serdar Gülener, “Hesap Verebilirlik Anlayışındaki Değişim ve Türk Kamu Yönetimi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 459, Haziran, 2008, s. 203-224.
- BOVENS, Mark, “Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual

Framework”, **European Law Journal**, Vol. 13, No. 4, 2007, s. 447-468.

BOVENS, Mark, “Public Accountability”, **Handbook of Public Administration**, Ed. B. Guy and Jon Pierre, Sage Publications, London 2003, s. 182-208.

CALLAHAN, Kate, **Elements of the Effective Governance: Measurement, Accountability and Participation**, CRC Press, 2007.

CENDON, Antonio Bar , “Accountability and Public Administration: Concepts, Dimensions, Developments”, 2004 s. 22-41, “<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispace/unpan006506.pdf> (Erişim Tarihi: 18.11.2006).

“Citizens for Judicial Accountability”, www.judicialaccountability.org (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

CONTINI, Francesco ve Richard Mohr, “Reconciling Independence and Accountability in Judicial Systems”, **Utrecht Law Review**, Cilt 3, Sayı 2, (December) 2007, s. 26-43.

CROSS, Frank , “Judicial Independence”, **The Oxford Handbook of Law and Politics**, Ed. Whittington, Keith E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia, Oxford University Press, 2008, s. 557-575.

“C-SPAN Classroom”, <http://www.c-spanclassroom.org> (Erişim Tarihi: 13.12.2010).

DEMİRKOL, Ferman, **Yargı Bağımsızlığı**, Kazancı Kitap, İstanbul 1991.

ERDOĞAN, Kesim, “Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik (Hesap Verme Sorumluluğu)”, **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**, Sakarya Üniversitesi, Adapazarı 2005, s.269-281.

ERYILMAZ, Bilâl, **Bürokrasi ve Siyaset Bürokratik Devletten Etkin Yönetime**, 3. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2008.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin, **Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.

GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku Dersleri**, 8. Baskı, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa 2009.

- HAMMERGREN, Linn, “Judicial Independence and Judicial Accountability: The Shifting Balance in Reform Goals”, **Guidance for Promoting Judicial Independence and Impartiality**, Office of Democracy and Governance, Washington DC. 2002, s. 149-157.
- HİKMET, Taghrid, “Judicial Ethics and the Role of a Judge in a Democratic Society”, Conference at Harvard University Law School, 1–2 December 2006, http://enj.org/portal//biblioteca/funcional_y_apoyo/etica_judicial_y_del_defensor/47.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2010).
- HUGHES, Owen E., **Public Managment and Administration An Introduction**, Third Edition, Palgrave Macmillan, New York 2003.
- “Independence, Transparency and Accountability in the Judiciary of Ethiopia”, National Judicial Institute For the Canadian International Development Agency, October-2008, (http://www.abbaymedia.com/pdf/nij_ethiopian_judiciary_assessment.pdf (Erişim Tarihi: 29.11.2010)).
- İNCEOĞLU, Sibel , **Yargı Bağımsızlığı ve Yargıcın Davranış İlkeleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2008.
- İNCEOĞLU, Sibel, “Karşılaştırmalı Hukuk Yaklaşımıyla Yargıca Yönelik Disiplin Süreçlerinin Yargı Bağımsızlığına Etkisi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 72, Ankara 2007, s. 55-74.
- KARLAN, Pamela S., “Two Concepts Of Judicial Independence”, **Judicial Independence and Accountability Symposium**, University of Southern California Law School, 20-21 November, 1998, s. 1-18 (<http://www.usc.edu/dept/law/symposia/judicial/pdf/karlan.pdf> (Erişim Tarihi: 24.11.2010)).
- KESİK, Ahmet ve Gamze Kırıl, “Yeni Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik”, **Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Geleceği**, 2. Baskı, Ed. Nihat Falay ve diğerleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 153-171.
- KIRMAZ, Birol, **Avrupa Birliği Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.
- KRAUSNER, Lewis A., “Is Judicial Independence Useful Concept?”, **Judicial Independence at the Crossroads: An Interdisciplinary Approach**, Ed. Stephen B. Burbank, Barry Friedman, Sage Publication, California 2002 s. 45-56.

KUTLU, Mustafa, **Kuvvetler Ayrılığı Temelleri-Gelişimi Hukuk Devletinin Kökenleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001.

MULGAN, Richard, **Holding Power to Account: Accountability in Modern Democracy**, Palgrave Macmillan, New York 2003.

“News and Articles”, <http://www.judicialaccountability.org/news.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2010).

ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.

ÖZKORKUT, Nevin Ünal, “Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı’da ve Günümüz Türkiye’sinde Yargıya Genel Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 57, No: 1, Ankara 2008, s. 225-242.

SAMSUN, Nihal , “Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim”, **İyi Yönetişimin Temel Unsurları**, T.C Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ayrıntı Basımevi, Ankara 2003, s. 18-33.

“Support Judicial Reform”, <http://www.judicialaccountability.org/fromthepage.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2010).

“Supreme Court Proceedings on Television” (Mar 9, 2010), <http://c-spanvideo.org/program/CourtProc&showFullAbstract=1> (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

LE SUEUR, Andrew, “Developing Mechanisms For Judicial Accountability in the UK”, **Legal Studies**, 2004.

TANÖR, Bülent ve Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasası’na Göre Türk Anayasa Hukuku**, 7. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2005.

The C-SPAN Mission, <http://www.c-span.org/about/company/index.asp?code=MISSION> (Erişim Tarihi:13.12.2010).

“The Supreme Court Home to America’s Highest Court”, <http://supremecourt.c-span.org/Default.aspx> (Erişim Tarihi: 12.12.2010).

Uluslararası Af Örgütü, **Adil Yargılanma Hakkı**, Çev. Fadıl Ahmet Tamer ve Erol Kaplan, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

“What Americans Know About the U.S. Supreme Court and Want Changed

About the Court”, <http://supremecourt.c-span.org/assets/pdf/CSPANSupremeCourtPollSept242009.pdf> (12.12.2010).

VERMA, Akshat, **Judicial Acoountability, Grievanes Against Judiciary and Ombudsman: A Source of Law**, (July 4, 2007), <http://ssrn.com/abstract=998208> (Erişim Tarihi: 08.12.2010).

VILE, M. J. C., **Constitutionalism and the Separation of Powers**, Second Edition, Liberty Fund, Indianapolis 1998.

VOERMANS, Wim, “Judicial Transparency Furthering Public Accountability for New Judiciaries”, **Utrecht Law Review**, Vol. 3, No. 1 (June), 2007, s. 148-159.

Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Bölüm I: Hâkimlerin Bağımsızlığı Raporu, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) 82. Genel Kurul Toplantısında Kabul Edilen Rapor, 12-13 Mart, Venedik-2010, (www.venice.coe.int (Erişim Tarihi: 29.11.2010)).

YİĞİT, Uğur, “5018 sayılı Kanunla Getirilen İç Denetim ve İç Denetçilere İlişkin Hükümlerin Anayasanın Hâkim ve Savcıların Denetimine İlişkin Hükümü Açısından Değerlendirilmesi”, (<http://www.idarehukuku.net/hukukiaciklama/Hkim-ve-Cumhuriyet-savcilar/5018-sayili-Kanunla-Getirilen-Ic-Denetim-ve-Ic-Denetcilere-Iliskin-Hukumlerin-Anayasanin-Hkim-ve-Savcilarin-Denetimine-Iliskin-Hukmu-Acisindan-Degerlendirilmesi.html> (Erişim Tarihi: 05.12.2010)).

ZAGEL, James ve Adam Winkler, “The Independence of Judges”, **Mercer Law Review**, Vol. 46, 1995, s. 795-834.